

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1927.

Första kammaren.

Nr 30.

Lördagen den 14 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Lindhagens interpellation angående ny gruvlagstiftning, erhöll ordet och anförde: Med kammarens tillstånd har herr Lindhagen till mig framställt följande frågor: 1. När kan omsider från regeringen på riksdagens bord förväntas ett förslag till ny gruvlagstiftning? 2. Kan det emotses att även koncessionssystemet därvid allvarligt överväges och beredes tillfälle att komma till tals? *Ang. ny gruvlagstiftning.*

Vid besvarandet av dessa frågor torde en återblick på vad å det av interpellanten berörda området under senaste tiden förekommit, med särskilt avseende fäst på riksdagens ställning, vara erforderlig.

Huvudförfattningen på gruvlagstiftningens område är den ännu gällande gruvestadgan av den 16 maj 1884. Denna bygger på inmutningssystem: den som i föreskriven ordning inmutar en till inmutning tillåten fyndighet förvärvar rätt till denna fyndighet, en rätt som icke är begränsad till tiden utan endast betingad av uppfyllandet av vissa skyldigheter för rättens bevarande. Jordägarens ställning enligt gruvestadgan är den, att han, därest han inom föreskriven tid anmäler sig därtill, äger åtnjuta s. k. jordägarandel i fyndigheten, vilket innebär rätt för honom att till hälften med inmutaren deltaga i fyndighetens utnyttjande.

Redan under 1890-talet förelåg fråga om ändring i gruvestadgan såvitt angick kronans rättställning. Enligt gruvestadgan i dess ursprungliga lydelse ägde kronan nämligen icke rätt till jordägarandel i fyndighet å kronojord utan jordägarandelen å dylik jord tillkom vederbörande besittningshavare eller, där sådan ej fanns, inmutaren. Häri genomfördes 1899 den ändringen, att kronan skulle äga njuta jordägarandel i fyndigheter å sådan kronojord, som icke innehades under ständig besittningsrätt eller anslagits till boställe (den s. k. odisponerade kronojorden). Om kronan icke begagnade sig av jordägarandelen, skulle kronan i stället erhålla en i lagen bestämd avgäld.

Redan under förarbetena till denna lagändring hade förslag framkommit om inmutningsrättens upphävande å kronojord och dess ersättande med ett koncessionssystem och denna fråga blev snart åter aktuell. År 1902 utfärdades provisoriskt förbud för annan än kronan att verkställa inmutning å kronojord inom Norrbottens län, vilket förbud år 1907 utsträcktes till kronojord inom Västerbottens och Jämtlands län. Detta förbud blev sedermera under en längre tid årligen förnyat, tills detsamma delvis upphävdes genom lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län. Enligt denna lag skulle inmutningsförbudet fortfarande gälla beträffande järnmalm, varemot fyndigheter innehållande andra inmutningsbara mineral skulle få inmutas, varvid dock vissa inskränkningar skulle gälla i den genom inmutningen uppkomna rätten.

Ang. ny gruv-
lagstiftning.
(Forts.)

1918 års lag var, efter årligen skedd prolongation, gällande till den 1 maj 1926, då den avlöstes av lagen den 28 april 1926. Härmed skedde i viss mån en återgång till det tidigare vidsträcktare inmutningsförbudet, i det att genom 1926 års lag förordnats, att inom nämnda län inmutning för annans än kronans räkning ej må ske å odisponerad kronojord utan Kungl. Maj:ts för särskilt fall givna tillstånd.

Jämsides med de sålunda utfärdade provisoriska lagarna har sedan länge frågan om mera bestående och djupgående förändringar i gruvlagstiftningen varit å bane.

Vid 1909 års riksdag framlades av Kungl. Maj:t ett förslag till nya bestämmelser i fråga om utnyttjande av fyndigheter å kronojord. Förslaget, som vid 1909 års riksdag icke blev föremål för någon realbehandling på grund därav att det icke var åtföljt av vissa däri förutsatta förslag till avsättande av statsgruvefält, framlades ånyo vid 1910 års riksdag, åtföljt av ett dylikt förslag. Vid denna liksom föregående riksdag hade av herr Lindhagen m. fl. väckts motion om upphävande av inmutningsrätten å såväl enskild jord som kronojord samt införande av ett koncessionssystem.

Sammansatt lag- och jordbruksutskott vid 1910 års riksdag, till vilket gruvlagstiftningsfrågan hänsköts, fann icke skäl föreligga till ny lagstiftning i fråga om enskild jord. Beträffande det föreliggande förslaget till nya bestämmelser i fråga om fyndigheter å kronojord anslöt sig utskottet till det i Kungl. Maj:ts förslag innefattade systemet, men ansåg omarbetning i vissa hänseenden nödvändig och avstyrkte i följd härav förslaget i dess föreliggande skick. Åtta av utskottets ledamöter uttalade i reservation, att enligt deras uppfattning en ny, i stort sett enhetlig gruvlagstiftning borde komma till stånd, byggd på den principen, att mineral, i den mån de ej redan vore tagna i bruk av enskilda, skulle närmast falla inom statens intresseområde, oavsett om fyndigheten låge på kronans eller enskilds mark. På denna grund instämde reservanterna i utskottets hemställan om avslag.

F. K. biföll utskottets hemställan, medan A. K. följde reservanterna. Kungl. Maj:ts förslag hade sålunda, ehuru med principiellt helt olika motive-ring, avslagits av båda kamrarna.

Sedermåra fick frågan om ny gruvlagstiftning vila, intill dess Kungl. Maj:t den 10 mars 1916 uppdrog dess vidare behandling åt en kommitté. Denna kommitté avgav sitt betänkande den 20 juni 1919. Kommittén, som uttalade sig för inmutningsrättens bibehållande även å kronojord, föreslog emellertid väsentliga modifikationer i den genom inmutningen uppkomna rätten såvitt angick fyndigheter å odisponerad kronojord. Inom kommittén avgåvos reservationer dels av herr Asplund, vilken bland annat ville överföra de av kommittémajoriteten med avseende å kronojord föreslagna inskränkningarna i inmutningsrätten att gälla all jord, enskild lika väl som kronojord, dels av herr Bernhard Eriksson, vilken uttalade sig för ett rent koncessionssystem gällande för fyndigheter å såväl enskild jord som kronojord.

När 1919 års förslag den 6 februari 1920 anmäldes för Kungl. Maj:t av dåvarande statsrådet och chefen för justitiedepartementet, uttalade denne bland annat, att då enligt kommitténs förslag inmutningsrätten skulle bibehållas i princip oförändrad med avseende å enskild jord, statsrådet icke kunde förorda, att förslaget upphöjdes till lag utan ansåge, att en förnyad allsidig utredning vore erforderlig för utarbetande av förslag till en ny enhetlig gruvlagstiftning, som på ett bättre sätt än den nuvarande tillgodosåge det allmänna intresset av att landets malmtillgångar på lämpligaste sätt tillvaratoges och utnyttjades. Med stöd av Kungl. Maj:ts nämnda dag givna bemyndigande tillkallades därför nya sakkunniga med uppdrag att utarbeta förslag till ny gruvlagstiftning.

Dessa sakkunniga avgåvo den 21 juni 1923 sitt betänkande, innehållande förslag till ny gruvlag (statens off. utredningar 1924:16). Inom de sakkunniga voro meningarna delade i fråga om de allmänna grunderna för lagstiftningen. Bortsett från reservationer i detaljfrågor kan man särskilja mellan tre olika huvudlinjer:

Ang. ny gruvlagstiftning.
(Forts.)

Majoriteten, sex ledamöter, anslöt sig till inmutningssystem å såväl enskild jord som kronojord men föreslog en del bestämmelser, innebärande modifikationer i den genom inmutningen uppkomna rätten och avsedda att i viss mån tillgodose de intressen, som man med ett koncessionssystem velat tillgodose, bland annat inlösningsrätt för kronan efter en tidsperiod av 60 resp. 50 år från det utmål å fyndigheten blivit utlagt;

En reservant förordade inmutningssystem såsom grundval för rätt till gruva men koncession vid större brytning, varjämte denne reservant föreslog en hel del andra bestämmelser, som inskränkte företagarens och utvidgade kronans rätt;

Slutligen föreslog en annan reservant koncessionssystem och ville bibehålla inmutningen endast såsom grundval för rätt till bedrivande av undersökningsarbete.

Den 11 april 1924 remitterades gruvlagstiftningssakkunnigas betänkande till yttrande av ett flertal myndigheter och enskilda sammanslutningar (samtliga bergmästare, kommerskollegium, socialstyrelsen, ingenjörsvetenskapsakademien, järnkontoret, svenska teknologföreningen och Sveriges industriförbund).

Efter det dylika yttranden inkommit, bestämde Kungl. Maj:t den 13 mars 1925, på hemställan av dåvarande statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att betänkandet och däröver avgivna yttranden skulle överlämnas till socialiseringsnämnden för avgivande av yttrande.

Till denna historiska återblick anholder jag nu få på interpellantens spörsmål föga följande svar:

Å frågan 1: Socialiseringsnämnden har ännu ej avgivit det begärda yttrandet. I skrivelse till statsrådet och chefen för finansdepartementet den 30 november 1926, intagen i kommittéredogörelsen till innevarande års riksdag, anför nämnden, att nämnden med anledning av omförmälda remiss under år 1926 företrädesvis varit sysselsatt med utredning angående gruvhanteringen samt att dess principbetänkande om gruvlagstiftningen torde kunna avgivas under första hälften av år 1927.

Det är givetvis omöjligt att, innan ens något yttrande från socialiseringsnämnden föreligger, avgiva något bestämt uttalande angående den tidpunkt, då från regeringen på riksdagens bord kan förväntas förslag till ny gruvlagstiftning. Emellertid är det också min mening, att ärendet bör skyndsammast handläggas och bringas inför riksdagens prövning.

Å frågan 2: Då ett av huvudspörsmålen i den ifrågasatta nya gruvlagstiftningen just varit, huruvida denna skulle bygga på inmutnings- eller koncessionssystem eller eventuellt ett blandat inmutnings- och koncessionssystem, är det tydligt, att koncessionssystemet vid ärendets fortsatta behandling kommer att »allvarligt övervägas». Något uttalande därutöver angående innehållet i ett blivande förslag kan givetvis icke i frågans nuvarande läge lämnas, så mycket mindre som särskilt i fråga om val av system mycket olika meningar gjort sig gällande vid de skilda tillfällen, då gruvlagstiftningsfrågan varit å bane.

Herr **Lindhagen**: Ja, jag ber att få tacka statsministern för svaret. Han har byggt svaret på en historik, som är ungefär densamma som den jag har lämnat i min interpellation, men som också var nödvändig för statsministern

Ang. ny gruv-
lagstiftning.
(Forts.)

för att kunna avgiva det svar, till vilket han kommit, och som jag ju i stort sett förutsåg, att han skulle lämna, och som han ej kunde annat än lämna.

Interpellationen är emellertid föranledd, utom av sakens brådskande beskaffenhet i sig själv, närmast av de kungl. propositionerna om de norrbottniska och de västerbottniska malmfälten. Det är ju alldeles påtagligt, att när regeringsmakten tvingas att gå in i avgöranden i så viktiga frågor, så måste till grundval för dessa avtal ligga klara begrepp om, hur vår nya alltjämt uppskjutna gruvlagstiftning skall vara grundad, och jag tycker mig för min del förnimma, såvitt jag förstår och vartill jag också tillåtit mig att jämte andra giva uttryck i väckta motioner, att denna grundval saknas i de båda propositionerna i vissa delar, och att man därigenom äventyrar åtskilligt för framtiden och kommande släkten.

Resultatet av interpellationssvaret är således vunnet, nämligen att fästa uppmärksamheten på denna viktiga angelägenhet, och vidare har det vunnits, att statsministern nu försäkrat, att regeringen vill beflita sig om att så skyndsamt som möjligt låta denna fråga komma till ett slutligt avgörande, tyvärr dock först längre fram och ej före de kungl. propositionernas framläggande. Hur skyndsamt det kan bli, det vet man ej. Socialiseringsnämnden lär ju inom detta halvårs utgång, enligt vad som uppgavs, komma in med sitt förslag, men sedan har det sagts, att lagrådet, denna spärrfästning för de mänskliga behoven, skulle behöva åtminstone två år på sig för att kalfatra den här angelägenheten, och det är ju ej så lysande utsikt för skyndsamheten åtminstone, men det råar ju ej statsministern och regeringen för utan författningen.

Vad angår själva den princip däremot, som avsågs i den andra frågan, om det kan emotses, att även koncessionssystemet därvid allvarligt överväges och beredes tillfälle att komma till tals, har statsministern, begripligt nog, måste jag ju säga, ej i den delen kunnat giva något svar. D. v. s., att om han själv haft en klar övertygelse i denna fråga och regeringen anslutit sig till den, så kunde ju även i den punkten hava givits några antydningar om blivande riktlinjer, men regeringen är ju ej bildad på gruvlagstiftningens genomförande, och därför kan man ju ej begära, att regeringen skall hava kunnat bilda sig något omdöme i denna sak.

Regeringen säger emellertid, att det är svårt att här göra något därför, att olika meningar hittills ha gjort sig gällande. Jag skulle vilja säga, och det är huvudsaken här, att olika intressen ha gjort sig gällande. Det är ganska viktigt, att de enskilda intressena här vägas mot det allmänna intresset, särskilt då det gäller tillgodogörandet av malmerna. Ty den odlingsbara jorden består ju evärdeligen och skogen växer åter upp, och vattenfallen rinna väl åtminstone tämligen länge än utan att vi behöva bekymra oss om desamma, men malmerna komma ej tillbaka i den mån, som de uttömmas, och när den enskilda företagsamheten på detta område enligt sitt väsen måste lägga an på rovbrytning, i den mån lagarna kunna tillåta det, för att få till stånd den största möjliga ekonomiska profiten, är det här mest angeläget och mest skyndsamt att få frågan om gruvlagstiftningen tillfredsställande löst.

Man kan ju säga, att malmerna redan nu äro på visst sätt socialiserade, därför att det ju är tillåtet för främmande att lägga sig till med hälften av de malmer, som finnas på en jordägares mark. Kronan, valhänt som vanligt, hade ju före 1889 den principen, att den enskilde fick lägga sig till med hela vinningen under det att kronan, först 1889 tror jag som sagt det var, beslöt att tillgodogöra sig åtminstone en jordägaareandel. Kolgruvorna åter här i landet äro grundade på koncessionssystemet helt och hållet.

Nu har här som sagt varit en kraftmätning mellan det allmänna intresset och de enskilda intressena, och 1910 kom det till ett fullständigt nappatag mellan dessa. Då förelåg nämligen frågan på grund av väckt motion, och i det sam-

mansatta lag- och jordbruksutskottet delade man sig i två hälfter. Den ena förordade koncessionssystemet, och den andra förordade det nuvarande inmutningssystemet. För koncessionssystemet röstade inom utskottet herrar Persson i Tällberg, Berggren, Raoul Hamilton, Jansson i Edsbäcken, Jönsson i Kvarnberga, Kronlund, Lindhagen och Pettersson i Södertälje. Det var således huvudsakligen en liberal representation, som då klart gick fram för koncessionssystemet, och de andra utgjordes av högern. Det blev också en motsättning mellan kamrarna, i det att andra kammaren, representerande vänsterpolitiken, tog koncessionssystemet, reservanternas förslag, under det att första kammaren, representerande inmutningsprincipen, tog de konservativa medlemmarnas förslag.

Ang. ny gruvlagstiftning.
(Forts.)

Nu är det klart, att även i denna jordfråga liksom i andra jordfrågor börjar den gamla vänstern att söndersmulas. Intresset är obetydligt även för gruvlagstiftningen i fråga, vilket ju höres även på sorlet nu i denna kammare, som ju i andra frågor brukar lyssna till vem som helst. Och det är ju det, som utgör den stora faran även för avgörandet beträffande Norrbottensfältens och Västerbottensfältens malmtillgångar. Man har intet reellt stöd i sådana här saker. Ty i sådana här frågor har man fortfarande endast det allmänna stödet av både liberalismens, socialismens och kommunismens idéer, ty de äro ju i själva verket desamma, liksom även kristendomens idéer — men det är anhängarna som förändras, allt eftersom tiderna förändras, och vänsterns söndersmulan i dessa frågor är en följd av taburetismen, världskriget och aktiesystemet, men ytterst också naturligtvis av människonaturen.

Det finnes således mycket ringa utsikt, att vi skola kunna komma fram till att slå vakt på ett allvarligt sätt om dessa naturrikedomar, och dessutom hindras ju detta i övrigt redan av vår författning. Vår författning tillåter ju, som också framgick av statsministerns uppräknande av de myndigheter, som här hörts, ehuru den är grundad på allmän rösträtt och till och med proportionellt valsätt, i sådana här frågor och i alla sociala frågor, att hela den s. k. sakkunnigeutredningen lägges uti sådana korporationers hand, som representera ett enda parti, nämligen högerpartiet. Här är det bergmästarna, järnkontoret, socialstyrelsen, kommerskollegium och så enskilda organisationer, som representera de enskilda intressena, nämligen ingenjörsakademien, teknologföreningen och svenska industriförbundet. Men var komma från den stora allmänhetens sida yttranden in om de motsatta ståndpunkterna, om det allmännas rätt? Ej från något håll, utan regeringen endast remitterar frågan, fastän ej heller det är påbjudet, till ingenjörsakademien, teknologföreningen och svenska industriförbundet. De äro icke »vederbörande ämbetsverk», men jag förstår mycket väl, att det är naturligt, att de bli hörda i en sådan här sak, som så nära berör deras intressen. Men i den blivande propositionen komma yttranden från alla de nämnda representanterna för högerpartiet att stå såsom det stora sakkunnigeinlägget, under det att de andra åskådningarna ej ha något slags talan i denna sak, och det är därför, som jag också har formulerat interpellationen i sista punkten på det sättet: »och beredas tillfälle att komma till tals». Jag tror ej, att statsministern kommer att låta dem få tillfälle att komma till tals därför, att författningen ej lämnar statsministern något tillfälle härtill.

Emellertid se vi ju nu, huru i propositionerna om de norrbottniska malmfälten och även de västerbottniska malmfälten de enskilda intressena ju fått ett så oerhört övertag, åtminstone uti frågan om de norrbottniska malmfälten: frågan om att staten skulle övertaga dessa är uppskjuten till framtiden. Våra gamla inlösningstider slopas, intet göres för att upprätthålla tanken på, att staten skall inlösa detta. Allt detta beror på, att det gamla vänsterpolitiska sinnelaget söndersmulas och det även hos den nuvarande regeringen, så att vi således ha fått en proposition, som ligger emot allt vad vi drömt och tänkt, då dessa malmfält ursprungligen bör-

Ang. ny gruv-
lagstiftning.
(Forts.)

jade utnyttjas. Ur denna synpunkt anser jag, att den blivande gruvlagstiftningen nu kommer för sent. Den räddar oss nog ej från att förlora vårt starka grepp på de största malm tillgångar, som för närvarande finnas upptäckta i vårt land.

Herr Asplund: Ehuru jag av den föregående talaren har råkat bli betecknad såsom högerman, så skall jag i alla fall be att få säga några ord. Det torde vara klart, att även om regeringen skulle omedelbart taga ställning till frågan om ny gruvlagstiftning, det torde dröja ett par tre år, innan lagrådet blir färdigt med sin granskning och lagförslag kan föreläggas riksdagen. Med den intensiva malmletning, som nu pågår i de mest betydande malm distrikten, är det ej stora utsikter, att det skall bli många malmfält kvar av betydelse, vilka skulle komma att falla under den nya gruvlagens bestämmelser om förslaget skulle bli ytterligare fördröjt till följd därav, att regeringen ej kunnat omedelbart taga ställning i frågan.

Jag vill dessutom påpeka vissa brister i en med frågan om bevarande i svenska händer av landets gruvegendom sammanhängande annan lag, vilka borde bli föremål för uppmärksamhet, och som torde kunna justeras oberoende av framläggandet av en fullständig, ny gruvlag. I lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag bestämmes i § 2, att endast sådant svenskt aktiebolag, i vars bolagsordning intagits förbehåll om, att allenast viss del, vid varje tid mindre än en femtedel av bolagets aktier eller, om aktier med olika röstvärde finnas, allenast så många aktier, att röstetalet för dem utgör viss del, vid varje tid mindre än en femtedel, av röstetalet för bolagets samtliga aktier, må ägas av utländsk medborgare eller sådant svenskt handelsbolag, i vars bolagsordning ett sådant här förbehåll icke har intagits — endast sådant bolag skall, säger jag, äga att utan Konungens tillstånd förvärva gruva eller idka gruvdrift. Jag föreställer mig, att den formulering denna paragraf har erhållit, där man har satt bestämmelsen om röstvärdet såsom parallell till bestämmelsen om, att antalet aktier, som innehaves av utlänning, icke får uppgå till en femtedel, medför möjlighet för ett bolag att utan Kungl. Maj:ts tillstånd förvärva sig en gruva, fastän ända till $\frac{9}{10}$ av aktierna kunna ägas av utlänningar. Som exempel vill jag nämna just det bolag, som enligt den framlagda kungl. propositionen skulle få monopol på alla inmutningsbara fyndigheter, som tillhöra kronan eller som finnas eller kunna under en tid av 60 år upptäckas på kronojord inom norra Västerbotten på ett område av 60 kvadratmil. I detta bolags bolagsordning upptages endast det senare villkoret för rätt att förvärva gruva, således endast att mindre än en femtedel av röstvärdet får ägas av utlänning. Aktierna äro fördelade i två serier, dels A-aktier, som medföra rösträtt av 100 röster för varje aktie, och dels B-aktier, vilka utgöra $\frac{9}{10}$ av alla aktier, och dessa ha endast en röst per aktie. Därigenom kan utlänning förvärva sig $\frac{9}{10}$ av gruvegendomen och $\frac{9}{10}$ av avkastningen, utan att Kungl. Maj:ts tillstånd för rätt att förvärva gruva behöver inhämtas. Det är alldeles klart, att det ej skall möta några svårigheter, att svenska undersåtar anställda i bolagets tjänst inneha dessa mångröstiga aktier och formellt fullgöra den här bestämmelsen, men det kan ej ha varit statsmakternas mening, när lagen skrevs, att det i alla fall skulle bli möjligt för utlänning att äga $\frac{9}{10}$ av egendomen och ha rätt till $\frac{9}{10}$ av utdelningen. Jag vågar hemställa, att förslag om ändring i denna bestämmelse snarast möjligt måtte framläggas för riksdagen.

Herr Lindhagen: Den siste talaren började sitt anförande med, att han begärde ordet därför, att jag hade betecknat honom som högerman. Försättningen av hans anförande visade, att han begärt ordet för att yttra sig i själva

saken, varvid han också uttryckte en önskan för sin del. Då han i alla fall på det sättet med sin ingress givit mig anledning att uppträda, genom sin antydning om, att mitt påstående skulle ha varit oriktigt, så vill jag säga herr Asplund, att undantagen bestyrka regeln, och herr Asplunds undantag bestyrker således mitt påstående, och det vill jag fortfarande hålla fast vid, att det är mycket stora svårigheter, som möta att få en gruvlagstiftning, som ur de synpunkter jag tillät mig framhålla tillgodoser det allmännas rätt, när hela den sakkunskap, som mobiliserats från bergmästarna och ända upp till lagrådet för att yttra sig över sådana här sociala lagförslag, äro fullödiga uttryck endast för ett enda politiskt parti i Sverige, nämligen högerpartiet.

Ang. ny gruvlagstiftning.
(Forts.)

Upplästes och godkändes ett uppsatt förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om de ledigheter inom kammaren, som skulle fyllas innan nästa lagtima riksdag.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att gemensamma omröstningar komme att anställas vid kamrarnas sammanträden fredagen den 20 innevarande månad, vilka sammanträden komme att taga sin början kl. 3 e. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 250, angående godkännande av en mellan Sverige och Finland den 10 maj 1927 avslutad konvention rörande ordnandet av det samfällida laxfisket i Torne och Muonio älvar m. m.; samt

nr 251, med förslag till lag angående rätt för Konungen att utfärda vissa föreskrifter rörande fisket inom Torne älvs fiskeområde.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang.
i punkten för
skolfrågans
behandling
i kammaren.

Sedan detta utlåtande på flera ledamöters begäran ånyo bordlagts, lämnades ordet till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Jag får hemställa, att andra särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner, måtte uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på kammarens föredragningslista för onsdagen den 18 maj.

Herr **Wohlin**: Herr greve och talman! Enligt § 59 av riksdagsordningen tillåter jag mig föreslå, att kammaren måtte besluta att uppföra ifrågakvarande ärende först bland två gånger bordlagda ärenden vid kammarens plenum lördagen den 21 maj. Detta ärende är ett av de svåraste och tillika ett av de viktigaste, som under de senaste åren förekommit till behandling i den svenska riksdagen. Den kungl. propositionen i ämnet kom in till riksdagen i god tid, och hade utskottets betänkande icke innehållit så pass många avvikelser från propositionen, så hade måhända skäl icke förelegat för det yrkande, jag nu har gjort. Nu har emellertid, som redan framgått av pressen och som man efter ett flyktigt studium sedan gårdagen av betänkandet kunnat finna, Kungl. Maj:ts proposition i vissa ganska väsentliga delar av utskottet omarbetats, med påföljd att man naturligtvis på olika håll i riksdagen, vilken åsikt man än

Ang.
tidpunkten för
skolfrågans
behandling
i kammaren.
(Forts.)

tror sig slutligen stanna vid i denna fråga, har ett befogat anspråk på att få ett något förlängt rådrom för dess övervägande. Jag får framhålla, att utskottets kläm omfattar ej mindre än över ett femtiotal olika moment och att i dessa olika moment förekomma preciserade bestämmelser angående de olika högre läroverkens utbildning eller deras anknytning till folkskolan. Redan utskottets hemställan i klämman är alltså av den invecklade art, att den, som vill bilda sig en bättre insikt i frågan, verkligen behöver tid till ett mera ingående övervägande. Nu kan häremot visserligen anföras, att denna fråga redan av andra kammaren utsatts till behandling onsdagen den 18 maj, men jag anser för min del ej denna omständighet vara avgörande, ty i § 59 riksdagsordningen står det, att sådana utskottsbetänkanden, varom nu är fråga, skola »såvitt ske kan» komma till behandling samtidigt i kamrarna. Jag föreställer mig, att uttrycket »såvitt ske kan» mycket väl kan så tolkas, att den av mig nu begärda förlängda tidsfristen kan beviljas. Jag tror, att denna min begäran är en lojal begäran, vilken ej borde möta gensaga från något håll i kammaren, vilken uppfattning i detta stora ärende man än hyser eller tror sig komma att omfatta.

Häri instämde herr *Trygger*.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Den framställning, som gjordes av den senaste ärade talaren, innebär, att kammaren skulle uppskjuta sin behandling av skolutskottets betänkande åtta dagar, till nästkommande lördag. Jag erkänner gärna i princip, att man bör tillmötesgå skäligen önskemål i fråga om betänketid, men jag tror, att emot sådana skäligen önskemål också böra vägas andra omständigheter och facit dragas av ett vägande av båda dessa förhållanden.

Efter min mening är det tre praktiska skäl, som tala emot det av herr Wohlin framställda yrkandet och för bifall till det av herr andre vice talmannen gjorda yrkandet. Det första praktiska skälet är det, att den framställning, som nu är gjord, totalt strider mot kammarens praxis. Jag tillåter mig erinra därom, att under de tre senaste åren, då särskilda utskott varit tillsatta, endast i ett enda fall en förlängning har ägt rum mot vanligheten, och då var den inte fullt lika lång som den, som nu begäres. Det var, när särskilda utskottets betänkande rörande jorddelningslagen 1926 kom in på riksdagens bord torsdagen den 20 maj och började behandlas torsdagen den 27 maj. Det betänkande, det här är fråga om, kom in nu på fredagen och skulle alltså i så fall komma att få ligga litet längre, nämligen till nästa lördag.

Denna jorddelningslag var ett ytterligt omfattande lagkomplex, åtföljt av åtskilliga reservationer, vilket medförde, att den, som ville sätta sig in i lagtexten och dess inre sammanhang, otvivelaktigt kunde ha skäl att begära en avvikelse från praxis. Men därtill kom, att detta ärende kom så sent in på kammarens bord, att därefter inga andra ärenden återstodo av den betydelse och av det omfång, att de behövde längre tids bordläggning. Arbetslöshetsfrågan återstod, den var en mycket viktig politisk fråga, och det fanns även åtskilliga andra ärenden, men inte sådana där komplexfrågor. Uppskovet medförde alltså icke någon förryckning av den normala arbetsordningen, icke någon förryckning i den planläggning av kammarens arbete, som brukar äga rum och som bygger på, att de vanliga reglerna iakttagas. Jag erinrar om, att i år hava vi att vänta kommunalskattefrågan, främlingslagen och åtskilliga andra stora ärenden, som även tarva sin tid.

Går jag till andra sådana frågor, som under dessa år behandlats av särskilda utskott, finner jag först den fråga, som med avseende å uppställning

och anordning är närmast liknande den nu föreliggande skolfrågan, nämligen försvarsfrågan, som visserligen i sig tillika inneslöt ett lagmoment, nämligen värnpliktslagen, men i övrigt var en statsregleringsfråga såsom denna, i första hand grundad på organisationen såsom det primära. Vid 1924 års riksdag inkom särskilda utskottets betänkande rörande försvaret tisdagen den 20 maj och föredrogs till avgörande fredagen den 23 maj. Samma försvarsfråga kom från särskilda utskottet 1925 tisdagen den 19 maj på eftermiddagen och behandlades lördagen den 23 maj. Går jag till andra sådana särskilda-utskotts-frågor, finner jag polislagen vid 1925 års riksdag. Betänkandet om densamma kom in lördagen den 16 maj och behandlades onsdagen den 20 maj. Vid 1926 års riksdag hade man olycksfallslagstiftningen, av social natur, ett omfattande lagverk; den kom in onsdagen den 19 maj och behandlades fredagen den 21 maj. Tar jag några andra frågor under dessa år, finner jag förmynderskapslagstiftningen, en mycket viktig lagstiftning, 1924. Utlåtandet därom kom in, liksom nu skolutskottets betänkande, på en fredag, det var den 2 maj, och det behandlades onsdagen den 7 maj. Lagstiftningen om samhällets barnavård kom in lördagen den 24 maj och behandlades onsdagen den 28 maj. Landstingslagen kom in tisdagen den 27 maj och behandlades lördagen den 31 maj, och åttatimmarslagen år 1926, om jag skall taga med den, eftersom den dock var en mycket betydelsefull fråga, kom in onsdagen den 5 maj och behandlades lördagen den 8 maj. Som härav synes har kammarens praxis konstant gått i den riktningen, att man inte tagit en sådan lång tid på sig, som här föreslås, och kammarens ledamöter äro säkertligen alla inriktade på detta förhållande.

Härtill kommer det andra praktiska skälet: Andra kammaren har, såsom redan förslagsställaren själv anmärkt, beslutat att upptaga denna fråga som första ärende på onsdagens föredragningslista. Till fullo erkänner jag, att det inte finnes något grundlagshinder för att behandla frågor på skilda tider. Det skall ju ske samtidigt »såvitt möjligt», men det är en gammal god praxis, att de stora och viktiga frågorna behandlas samtidigt i båda kamrarna, och vad skulle egentligen intresset vara med att man på det sättet låte i vår svenska riksdagspraxis införa ett slags successiv behandling i yttre mätto — inte i inre mätto —, där den ena kammaren står alldeles klar med sina beslut, redan innan den nästa kammaren börjar? Jag tror, att det är ett praktiskt skäl av största betydelse att inte vika från denna samtidigthetsregel i de stora frågorna.

Emellertid finns det också ett tredje viktigt skäl, som jag inte kan alldeles förbigå. Det är ju helt naturligt, att förslagsställaren med sitt starka förakt för småting, även när de ha betydelse, inte har observerat och beaktat, att genom ett sådant här uppskov uppstår också möjlighet för att besinningen, lugnet och eftertanken komma att efterträdas av något annat, kanske inte så mycket inom riksdagen som utanför. Den agitation, som under senare tid förts emot utskottets förslag, är ju med alla sina överdrifter och ovederhäftigheter av den art, att den inte bidrager till att lugna sinnena. Tvärtom. Om man nu tänker sig, att en följd, en oförutsedd följd, av det väckta förslaget blir en allt starkare agitation utan möjlighet för större upplysning i landet till nästa lördag, så undrar jag, om inte ett sådant beslut kommer att riva upp mera damm och mera grumla vattnet än någonting annat. Det kan vara bra för dem, som utanför riksdagen vilja fiska i grumligt vatten, men jag tror inte, att det är lyckligt för den sak, det gäller.

Då dessa omständigheter stryka under vikten av att inte bryta en gammal och god praxis, herr greve och talman, ber jag att få yrka bifall till herr andre vice talmannens förslag.

*Ang.
tidpunkten för
skolfrågans
behandling
i kammaren.
(Forts.)*

Ang.
tidpunkten för
skolfrågans
behandling
i kammaren.
(Forts.)

Herr von Sydow: På tisdag inkommer till kammaren sammansatta stats- och andra lagutskottets betänkande rörande omorganisation av den statsunderstödda sjukförsäkringen. I utskottet hade vi i hög grad önskat, att detta ärende måtte få komma före i kamrarna den 21 maj. Det är nämligen så, att tre av utskottets ledamöter av Kungl. Maj:t förordnats till ombud vid arbetskonferensen i Genève, och de måste avresa dit senast söndagen den 22. Det vore i hög grad att beklaga, om dessa personer, som äro sakkunniga i frågan, icke skulle få övervara dess behandling inom kamrarna. Vi ha arbetat under högttryck inom utskottet för att få betänkandet färdigt så pass tidigt, att det kan komma före då det är den sista dagen, innan dessa herrar resa. Jag tycker, att det med hänsyn härtill vore ytterst beklagligt, om detta ärende uppskötes.

Herr Dahl, Adolf: Herr Reuterskiöld har framhållit till beaktande de skäl, som tala mot ett bifall till det av herr Wohlin framställda förslaget. Sålunda kan man ju inte förneka, att en så utsträckt bordläggningstid strider emot hittills i allmänhet iakttagen praxis, och lika litet bör förnekas, att det ligger en viss praktisk oändamålsenlighet i att oliktidigt i riksdagens kamrar behandla ett så betydande ärende.

Men då herr Reuterskiöld sparade de, som jag antar enligt hans mening väsentligaste skälen till sist — nämligen den erinran han gjorde, att besinningen, lugnet och eftertanken skulle efterträdas av någonting annat, därest man beviljade det nu ifrågasatta uppskovet — då får jag säga, att jag verkligen måste reagera emot en sådan åskådning. Om herr Reuterskiöld därmed vill göra gällande, att besinningen och eftertanken skulle vara tillfinnandes i utskottsbetänkandet och att den opinion, som reser sig emot detta och som för varje dag har vunnit i styrka, skulle vara det damm, som skulle virvlas upp emot denna besinning och denna eftertanke, då måste jag för min personliga del på det bestämdaste reagera emot ett sådant åskådningssätt. Jag kan, oavsett den befogenhet, som jag inte kan fränkänna herr Reuterskiölds två första argument, inte annat än finna, att det ligger en sådan styrka bakom herr Wohlins krav, att man näppeligen, sedan det har blivit framställt i kammaren, kan försvara att motsätta sig detsamma.

Det förslag, som här har framlagts från utskottet, skiljer sig i så väsentliga stycken från Kungl. Maj:ts proposition, att man måste finna det vara i sin ordning, att envar som vill, efter verkligt moget övervägande, efter inträngande i sakens alla detaljer, bilda sig ett omdöme i denna sak, får ordentlig tid därtill, och man måste bereda alla dessa kammarens ledamöter, som så vilja, det rådum, som här av herr Wohlin ifrågasatts. Jag tror, att det icke blott skulle vara en orättvisa emot var och en, som behöver denna tid, utan även skulle göra ett synnerligen ogynnsamt intryck på allt Sveriges folk, om första kammaren skulle ställa sig avvissande mot detta krav.

Jag ansluter mig till herr Wohlins yrkande.

Herr Bergström, David: Herr talman! Det lider ju intet tvivel, att inte riksdagen respektive riksdagens olika kamrar bör taga hänsyn till de anspråk, som ledamöterna av dessa kamrar hava på nödig tid, för att kunna sätta sig in i de frågor, som här behandlas, och det är just av den orsaken, som de grundlagsbud, vilka äro inskrivna i riksdagsordningen i avseende å behandlingssättet av ärendena i kamrarna, ha fått den utformning, som de ha fått, och ifrån vilken riksdagens kamrar utan tvivel ha skäl att icke utan de mest grundade anledningar avvika. Emellertid, om vi gå tillbaka i tiden, såsom herr Reuterskiöld här har gjort, så skola vi nog finna, att man för behandlingen av än det ena och än det andra mycket stora ärendet — ärenden, som kunna vara fullt

parallella med detta — icke har fått sig någon längre tid tillmätt än nu är i fråga, och tillika bör man taga uti betraktande den möjlighet, som ju redan har funnits och som uti mycket vidsträckt mån har blivit begagnad såväl inom som utom riksdagen, att belysa de frågor, som vi vid behandlingen av detta utskottsutlåtande skola gå att slutligt bedöma. Då tror jag, att man knappast kan säga, att riksdagens ledamöter respektive riksdagens partier — ty dem få vi ju också här taga i betraktande — icke ha varit i tillfälle att begagna sin tid och sina möjligheter att redan i förväg taga ståndpunkt i avseende å de väsentliga huvudpunkterna uti det ärende, som vi skola avgöra vid föredragningen av särskilda utskottets betänkande.

Ang.
tidpunkten för
skolfrågans
| behandling
i kammaren.
(Forts.)

Herr Wohlin yttrade, att detta betänkande innehöll ett femtiotal olika moment. Om man då går tillbaka till 1925 års riksdag och ser på det särskilda utskottets betänkande uti försvarsfrågan, finner man, att där fanns en hel rad liknande olika moment, som man hade att taga i betraktande och beträffande vilka det liksom här uttalades önskemål ifrån de olika orterna och de olika delarna av landet, men då utmätte man icke längre tid än nu är ifrågasatt av herr andre vice talmannen.

Så till sist, herr talman, det som man kanske allra mest har skäl att taga i övervägande, då man går att ta ståndpunkt till herr Wohlin framställning, det är ju det förhållandet, att vi snart befinna oss i slutet av riksdagen, att vi här ha en hel rad av betydande frågor, till vilka vi skola taga ställning och att dessa komma att trängas här i riksdagens sista timme. Kanske komma vi i den belägenheten, att om vi nu skjuta på detta, få vi gå till ett avgörande i många viktiga frågor först efter pingst, då vi sannolikt komma att sitta och avgöra dessa frågor uti en mycket uttunnad kammare. Det ha vi också skäl att taga i betraktande.

Vi ha att se denna fråga, som nu här är väckt, ur dessa synpunkter. Vi ha att tillgodose å ena sidan riksdagens och dess medlemmars berättigade krav att hinna taga denna stora fråga i övervägande, men å andra sidan tillika riksdagens och dess medlemmars berättigade krav att hinna att taga andra frågor, andra viktiga frågor vid denna riksdag, i övervägande, innan de gå att fatta beslut. Om vi göra detta, om vi väga dessa två saker emot varandra, då tror jag, att vi komma till det slutet, att vi böra gå till behandlingen av denna fråga nästkommande onsdag.

Det kan ju tilläggas i detta fall, att då befinna vi oss i överensstämmelse med vad man ursprungligen hade tänkt sig inom talmanskonferensen. Där hade man till och med beräknat, att man skulle kunna börja föredragningen av denna fråga redan på tisdag och låta den fortsätta, därest så behövdes, på onsdag. Men för att utmätta nödig tid för såväl reservanterna att hinna få sina reservationer färdiga som också för kamrarnas ledamöter att hinna att sätta sig in i detta betänkande, så har ju tiden redan framflyttats ifrån tisdagen till onsdagen.

Jag tillåter mig att biträda den hemställan, som här är gjord av andre vice talmannen.

Herr Möller: Jag för min del måste säga, att hur önskvärt det än kunde vara, att kammarens ledamöter i denna fråga finge lång tid på sig, så vittnar ju all vår erfarenhet därom, att därest anspråk av denna beskaffenhet skulle ställas i olika ärenden, så skulle den svenska riksdagen över huvud icke kunna avslutas förrän långt efter midsommar. Ty det måste ju ändå de herrar, som här önska uppskov, kunna förstå, att det finnes andra ledamöter i kamrarna, som i andra ärenden också hava önskemål i avseende å den tid, som de enskilda riksdagsmännen skola få för varje sak. Utom skolfrågan finns det, åtminstone enligt mitt sätt att se, åtskilliga andra stora ärenden att avgöra,

Ang.
tidpunkten för
skolfrågans
behandling
i kammaren.
(Forts.)

innan riksdagen kan åtskiljas, nämligen för det första frågan om de statsunderstödda sjukkassorna, för det andra frågan om arbetslöshetsanslaget och därmed sammanhängande ting, för det tredje de bägge förslagen om avtal rörande norrbottensgruvorna och västerbottensgruvorna, vidare invandringslagen, kommunalskattefrågan och bostadsfrågan. Jag måste ju medge, att om jag undantager kommunalskattefrågan, så är ingendera av dessa till själva omfånget så stor som skolfrågan, men det finns å andra sidan lika goda skäl för att begära, att bordläggningen skall bli förlängd för åtskilliga av dessa frågor.

Till de exempel, som herr Reuterskiöld anförde på lika stora ärenden, beträffande vilka det inte har framställts anspråk på ett sådant uppskov, torde jag kunna lägga kommunalskatteförslaget av år 1920, som ju var ett kolossalt omfattande ärende.

Allt detta gör, att jag — bl. a. med hänsyn till den ovanligt uttömmande debatt, som har offentligt pågått i skolfrågan — vågar säga, att det antagligen skulle förrycka riksdagsarbetet, om det av herr Wohlin framställda förslaget bleve bifallet.

Jag tillåter mig därför hemställa om bifall till det av kammarens andre vice talman gjorda yrkandet.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Den ärade talaren på kristianstadslänsbänken har uppenbarligen inte hört eller inte uppfattat vad jag sade, ty då jag talade om besinningen, lugnet och eftertanken, lade jag uttryckligen till »utanför riksdagens kamrar». Jag tillåter mig endast tillägga, att om kammaren mot förmodan skulle biträda det framställda förslaget, blir kammaren så gott som arbetslös på onsdag.

Herr Bergman: Vid vägning av vikten av riksdagens snabbare avslutning å ena sidan och vikten av ärendenas behandling med full vetskap om vad man gör, då man beslutar, har jag mycket svårt att föreställa mig, att ansvarskännande män kunna ställa den förra synpunkten före den senare. Det är den ena sidan av saken, som jag anser, att man bör taga hänsyn till, när man går till den voting, som förmodligen förestår i denna fråga. Den andra är — den är inte mindre viktig — att riksdagen inbjudes av särskilda utskottet att här utan departemental förberedelse, observera utan departemental förberedelse — ty utskottets förslag är något alldeles nytt i jämförelse med Kungl. Maj:ts proposition — fatta beslut om detaljer i avseende å anknytning, parallellinjer o. s. v. vid landets sjuttiosju läroverk. Det är en billig begäran under sådana förhållanden, att dessa orter få kännedom om vad det gäller, innan beslutet är fattat. Man hinner knappast på avlägsnare platser i vårt land ens att få kännedom om utskottets förslag till onsdagen och man hinner i varje fall icke att på något sätt ge sin mening till känna. Jag tycker dock, att man verkligen icke borde utesluta denna möjlighet i en sak, där man på orterna i fråga, långt bättre än vi, känner behovet och de ekonomiska konsekvenserna. Det blir svårt nog ändå, även om ärendet uppskjutes till lördag.

Jag ber för min del att få uttala min anslutning till det av herr Wohlin framställda förslaget.

Herr Lindhagen: Jag begärde ordet, därför att jag i den uppräknings, som herr Möller lämnade av återstående stora frågor, förväntansfullt hoppades att äntligen få höra också jordfrågan, men hans uppräknings slutade med bostadsfrågan. Vi ha dock även en jordfråga, som verkligen varit förtjänt av att komma under behandling av ett särskilt utskott. Nu har den i stället fått trängas i andra lagutskottet och i jordbruksutskottet, och det blir endast med den stör-

sta möda, som man i riksdagens sista timme kan få fram denna fråga, vilken också är mycket stor, mina herrar, fastän den nu för tiden inte anses stor.

Näst den nu föreliggande frågan eller nästan i lika hög grad som denna är det dock den största frågan och kommer i all evighet att förbli detta. Om man ser på pressens uppräknings av de »stora» frågor, som återstå under riksdagen, är det också intressant att konstatera, att jordfrågan alltid saknas. Hur många förslag i jordfrågan som än äro hopade på riksdagens bord, ingen lägger dock allvarligt märke till dem. Vi, som arbetat för jordfrågan, kunna inte vara tillfreds med, att den skall trängas ut på detta sätt till riksdagens sista timme genom sådana förslag, som här framställas, så att den icke skall få ens en tillstymmelse till rimlig behandling i kamrarna. Även den behöver man dock tänka något på.

Vad är det för övrigt för fasoner, mina herrar, att första kammaren skall deklarerat sig vara så obegåvad, att den inte kan avgöra skolfrågan på samma tid som andra kammaren, eller om onsdag. Och vidare, tror verkligen någon av herrarna — skola ni så låta locka er av herr Wohlin — att någon riksdagsman blir klokare på denna fråga om lördag än om onsdag? Ingen fråga har så ventilerats i pressen och man och man emellan som denna fråga. Riksdagsmännen ha fått Gudi nog med undervisning i den under hela riksdagen. Nej, detta uppskov är bara till för att några herrar ledare skola få ställa till med skamliga kompromisser i korridorerna, och det vill jag motsätta mig.

Herr Wohlin: Jag förstår icke, att den ärade talaren på uppsalabänken skulle behöva yttra sig så pass temperamentsfullt, då jag endast framställt ett så befogat yrkande som om ökat rådrom för frågans bedömande. Det är visserligen sant, att det strider mot kammarens under senare år i stort sett hävdade praxis att bevilja ett sådant uppskov, som det jag har begärt. Men då några dylika uppskov i allmänhet icke hava förekommit, har väl detta berott på att ingen har framställt yrkande därom. Skulle under föregående år vid någon stor frågas behandling ett dylikt yrkande hava framställts, är det väl mycket sannolikt eller åtminstone möjligt, att kammaren hade bifallit det samma. Därför betyder den under de gångna åren fullföljda praxis icke så mycket vid den föreliggande framställningens bedömande.

Jag tillåter mig dessutom ånya erinra därom, att ett huvudmotiv för denna min framställning är att utskottets betänkande i väsentliga delar skiljer sig från Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, vilken vi ju alla haft skyldighet att sätta oss in i, sedan den kom på kammarens bord. Parallellen med behandlingen år 1925 av försvarsutskottets betänkande är icke fullt tillämplig, ty då kände man från början ganska väl, hur propositionen var lagd, och utskottsutlåtandet följde vid detta tillfälle i väsentliga delar den kungl. propositionen. Man hade ju dessutom i detta fall året förut haft att behandla en försvarsproposition, vilken möjliggjort för kammarens ledamöter att långt bättre tränga in i ärendet. Icke heller parallellen med skifteslagstiftningens behandling är synnerligen vägande, då utskottsbetänkandet även i denna fråga ganska nära anslöt sig till Kungl. Maj:ts proposition, vilken man hade haft god tid att studera under mellantiden. Det förefaller mig alltså, som om dessa skäl, vilkas värde jag ju icke alldeles vill bestrida, men vilka jag icke i detta sammanhang vill tillmätta så stor betydelse, ej skulle vara tillräckligt vägande för att kammaren skulle motsätta sig det av mig framställda yrkandet.

Vad därefter angår herr Reuterskiölds sist anförda motiv, fattade jag detta så, att han menade, att frågans sakliga och lidelsefria behandling skulle försvåras genom ett uppskov, under det att jag för min del tvärtom finner, att frågans sakliga och lidelsefria behandling bör främjas av ett något ökat uppskov. Jag tillmäter för övrigt för min del ingen större betydelse åt press-

*Ang.
tidpunkten för
skolfrågans
behandling
i kammaren.
(Forts.)*

Ang.
tidpunkten för
skolfrågans
behandling
i kammaren.
(Forts.)

debatter, som förekomma utanför riksdagen. Vi fatta väl alla vår ståndpunkt efter vår egen övertygelse, alldeles oavsett presskampanjer i vare sig den ena eller den andra riktningen. Den ärade talaren yttrade vidare, att jag skulle hysa stort förakt för små ting. Han menade kanhända därmed, att jag skulle undervärdera små frågor. Jag förstår icke riktigt denna anmärkning. Men kanske den ärade talaren själv någon gång är böjd för att undervärdera stora frågor.

Jag tillåter mig, herr greve och talman, att vidhålla mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels, av herr *andre vice talmannen*, att kammaren skulle besluta, att andra särskilda utskottets utlåtande nr 1 skulle uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan till kammarens sammanträde nästkommande onsdag, dels ock, av herr *Wohlin*, att kammaren skulle besluta, att nämnda utlåtande skulle i enahanda ordning uppföras på föredragningslistan till det sammanträde, som komme att hållas nästkommande lördag.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till herr *andre vice talmannens* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wohlin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att andra särskilda utskottets utlåtande nr 1 skall uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan till kammarens sammanträde onsdagen den 18 innevarande månad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar kammaren, att nämnda utlåtande skall i enahanda ordning uppföras på föredragningslistan till det sammanträde, som kommer att hållas lördagen den 21 innevarande maj.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande förbud att sprida efterbildning av penningssedel.

Genom en den 11 mars 1927 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 220, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t förslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

innefattande förbud att sprida efterbildning av penningssedel.

Härigenom förordnas som följer:

Sprider någon föremål, vilket utgör eller å vilket, honom veterligt, finnes anbragt efterbildning av gällande penningssedel, och är efterbildningen sådan

att förväxling lätt kan äga rum, straffes med böter från och med fem till och med etthundra kronor, såvida ej å förseelsen följer straff enligt allmän strafflag.

Förseelse mot denna lag åtalas av allmän åklagare.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

*Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.*

(Forts.)

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1927.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen lämnas utan bifall.

Reservation hade avgivits av herrar *Jansson* i Edsbäcken och *Christenson* i Södertälje, vilka på anförda skäl hemställt, att förevarande proposition måtte i oförändrat skick av riksdagen bifallas.

Herr statsrådet **Thyrén**: Herr greve och talman! Med det ärende, som här föreligger, förhåller det sig så, att bankofullmäktige år 1923 vände sig till justitieombudsmannen för att få någon lagstiftning till stånd för att hindra det slags reklam, som utgjordes av efterapningar av sedlar. Denna skrivelse till justitieombudsmannen föranledde, att justitieombudsmannen hänvände sig till regeringen. Hos denna blev sedan ärendet liggande till år 1926. Då efter mitt tillträde till ämbetet riksbanksfullmäktige ånyo förfrågade sig hos mig, huruvida någon åtgärd i denna sak vore att förvänta från regeringens sida, utarbetades detta lagförslag, vilket, sedan det passerat lagrådet, nu här föreligger.

Första lagutskottet har funnit tillräckliga skäl föreligga att avstyrka förslaget. Jag får nu be att få gå igenom de skäl, som utskottet anför.

På sid. 15 anför utskottet, att det kan »ifrågasättas, huruvida uttrycket 'föremål, å vilket finnes anbragt efterbildning av penningssedel', verkligen omedelbart leder tanken till att här åsyftas tidningar» m. m. Det förhåller sig nu så, att de lagar — och de äro många — som hava en liknande bestämmelse, hava motsvarande ord. Den norska lagen har t. ex. »gjenstand», den danska lagen har »Genstand» och den österrikiska »Gegenstand» o. s. v. Det är visserligen sant, att ordet »föremål» inte precis omedelbart kommer en att tänka på tidningar, men man kan ju inte begära, att ett generellt ord omedelbart skall föra tanken till det ena eller andra speciella fallet. Det bör väl vara tillräckligt, att det speciella fallet otvetydigt ligger inneslutet i detta allmänna uttryck. Vad ordvalet beträffar, har för övrigt lagrådet låtit detta passera oanmärkt, och lagrådets ledamöter bruka ju vara tämligen noggranna just med redaktionen av lagförslag.

Strax ovanför anmärker utskottet, att »ifrågavarande jämförelsevis obetydliga förseelser böra givetvis beskrivas så, att de bliva strängt skilda från förfalskningsbrotten», och anmärker i sammanhang härmed på ordet »efterbildning». Jag kan inte se annat än att här föreligger ett missförstånd från lagutskottets sida, ty någon sträng skillnad mellan förfalskningsbrotten och det här ifrågavarande fallet låter inte gärna tänka sig i avseende å den brottsliga handlingen. Det förhåller sig tvärtom så, att dessa brott alldeles oförmärkt glida över i varandra. Det är visserligen den bestämda skillnaden, att det i de egentliga förfalskningsbrotten finnes ett förfalskningsuppsåt, men själva handlingens beskaffenhet är mycket likartad. Om jag har en sedel, som är så pass fullständigt eftergjord, att den kan betraktas som en falsk sedel, är det förfalskning efter 12 kap. strafflagen. Men detta kan gradvis minskas, och förr eller senare kommer jag rent gradvis, glidande, över till en produkt, som inte är nog falsk för att vara en falsk sedel i lagens mening. Då frågas: Skall

*Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.*

(Forts.)

inte något kunna åtgöras i detta fall. Jag kan exempelvis här visa en dylik efterbildning. Det är en hundrakronesedel, som på ena sidan är så pass väl eftergjord, att man vid första anblicken inte alls kan skilja den från en hundrakronesedel, men på baksidan är den alldeles vit. Detta kan inte kallas en falsk sedel, därför att det allenast är en ensidig efterbildning. En annan sak är, om detta papper inte kan tänkas använt såsom en sedel och på detta sätt göra förtret nog. Det är den omständigheten, att man inte kan få dylika fall in under den egentliga förfalskningen, emedan likheten inte är stor nog, som gör, att de flesta länder hava en sådan bestämmelse som den här föreslagna och som riksbanksfullmäktige önska.

Lagutskottet anmärker vidare, att det enligt utskottets mening vore »mera rationellt att straffbelägga allenast den, på vars tillskyndan spridningen skett, och icke, såsom här föreslagits, alla de många relativt skuldlösa individer, som kunna hava bidragit till spridningen». Jag föreställer mig, att detta utskottets uttalande väl har kommit till utan något mera ingående övervägande. Det skulle leda därhän, att om — såsom det brukar gå till — en firma utsprider en del sådana sedlar som den, jag här visat, och därefter en eller annan av dem, som få dessa sedlar i sin hand, alltså en av publiken, begagnar en dylik sedel, såsom om det vore en äkta sedel och således försöker betala med den i skumrasket någon gång eller i ett glatt lag eller dylikt, så skulle visserligen den som tillskyndat spridningen — alltså firman, som släppt ut sedlarna — kunna straffas, men den person, som försökt begagna sedeln på ett svikligt sätt, skulle inte kunna straffas, eftersom bedrägeriförsök inte är straffbart. Han kunde endast åtkommas, därest han lyckats lura någon, men inte eljest. Att skriva en lag på sådant sätt, att den mera skyldige skulle gå fri, förefaller mig vara absolut uteslutet.

Utskottet talar också om den mängd av olika förslag, som framkommit och som skulle bära ett tydligt vittnesbörd om att det finnes svårigheter, som äro ööverstigliga. Ser man närmare på saken, inskränker den sakliga skillnaden sig till att man å ena sidan föreslagit, att jämväl förfärdigande av efterbildning skulle straffas, medan å andra sidan i lagrådet förordats, att förfärdigande icke skulle medtagas. Till den sistnämnda linjen har man anslutit sig i propositionen. Hela den återstående »mängden» av skiljaktigheter hänför sig till sådana saker som ordet »föremål» eller en del andra uttryck, alltså språkliga skiljaktigheter, som i denna del inte kunna betyda något.

Jag skall vidare nämna en sak, som utskottet icke tagit upp men som, efter vad jag sett, framhållits i pressen. Det har där talats om att denna lag skulle komma i något slags kollision med tryckfrihetsförordningen och att det skulle krävas någon ändring i denna. Detta kan återigen inte vara annat än ett fullständigt missförstånd, ty, som varje jurist vet, straffas t. ex. lotteriannonser, som stå intagna i tidningarna, utan att man det allra minsta bekymrar sig om tryckfrihetsförordningen. I nu föreliggande fall kan detta så mycket mindre hava någon betydelse, som det här icke är fråga om tankeinnehållet i de tryckta bokstäverna utan endast om deras yttre aspekt, med vilken tryckfrihetsförordningen uppenbarligen icke har det ringaste att göra. Den är avsedd till skydd för idéerna, för tankarna, som komma fram genom de tryckta bokstäverna, men den har ingenting att göra med den yttre apparensen, varom här allena är fråga.

Det ena med det andra måste jag för min del säga, att de skäl, som lagutskottet här har sammanställt och som man i övrigt här sett framförda, äro tämligen svaga för att komma från första lagutskottet. Jag kan inte föreställa mig, att första kammarens majoritet genom ett avslag på ett lagförslag, innefattande bestämmelser, vilka nästan överallt annorstädes redan äro lag, skulle formligen auktorisera ett dylikt olämpligt reklameringssätt. Om detta förslag avslås och till på köpet med den motiveringen, att det är en bagatell och att en

lagstiftning möter sådana svårigheter, att inte ens lagutskottet anser sig kunna åstadkomma en skaplig redaktion, är det ju klart att saken skall uppskjutas ad calendas græcas, och det betyder, att vem som vill får reklamera på detta sätt. Jag vill då upplysa dem, som icke redan veta det, att erfarenheten från andra länder visat, att detta reklameringsätt, när det en gång börjat, växte alldeles kolossalt, till dess att lagarna med förbud för detsamma tillkommo, vilka genast med ens gjorde slut på detsamma. Jag vill därför hoppas, att kammaren skall se på denna sak på något annat sätt än utskottet och antaga detta lagförslag, till vilket initiativet tagits från riksdagens egen bank, som fortfarande vidhåller sin år 1923 uttalade uppfattning.

*Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.
(Forts.)*

Herr Åkerman: Herr talman! Redan den omständigheten, att den framställning, som ligger till grund för denna proposition, har gjorts av fullmäktige i riksbanken, är naturligtvis ägnad att ådagalägga — vilket även utskottet i sitt utlåtande framhållit — att frågan är av betydelse. Att utskottet till sin ledsnad har kommit till ett negativt resultat, beror helt och hållet på de svårigheter, som under ärendets förberedande behandling visat sig och som framgå av redogörelsen och som även utskottet under sin behandling av frågan ytterligare fått bekräftade.

Den svåraste anmärkningen från vår sida, som vi fästa stor vikt vid, är, att kretsen av de personer, som skulle träffas av lagen, enligt vår åsikt har gjorts för vid. I detta avseende hava vi med oss en av lagrådets ledamöter, justitierådet Wedberg, som också har uttalat, att han för sin del inte kan finna något skäl för att straffa tidningsbud och dylika, därför att de bära omkring en tidning, som dem veterligen innehåller en dylik annons.

Herrarna ha naturligtvis här observerat, att det är fråga om två slags reklam. Det ena slaget är sådana reklamtryck, som äro självständiga handlingar. De förekomma litet varstans, de äro icke sammankopplade med någon tidning, utan sändas omkring och delas ut såsom självständiga föremål. Det andra slaget är i tidningarna intagna annonser, som likna penningssedlar. Vad annonserna beträffar vill jag antaga — och denna min uppfattning delas nog av utskottets ledamöter — att man inte kommer i någon kollision med tryckfrihetsförordningen. Vi hava ju funderat över denna sak men slagit oss till ro med den tanken, att lagrådet icke har framställt någon anmärkning i detta hänseende. Man får väl då tro, att tryckfrihetsförordningen icke på något sätt beröres av denna lag, eller att det behövs något tillägg till denna. Men alldeles säkert är det nog icke.

Vad beträffar den krets av personer, som träffas av lagen, måste jag säga, att jag tycker, att den dragits onödigt vid. Det måste väl vara tillräckligt, om man straffar tillskyndaren av reklamerings. Herr justitieministern säger nu, att det vore märkvärdigt, om man inte skulle straffa varje person, som tagit befattning med detta reklamtryck. På detta vis kommer man till den siste, som får det i sin hand och som försöker prångla ut det. Jag vill i detta sammanhang nämna, att de fall av missbruk, som relaterats i handlingarna, äro mycket få. Såvitt vi kunnat se, skulle det vara fem eller sex gånger sedan 1915, som det har varit något trassel med dylika reklamsedlar. Det lär i allmänhet försiggå i skymningen. Någon lurifax åker t. ex. i bil och viker då ihop sedeln, så att den liknar en femma, eller vad det kan vara, samt räcker den åt chauffören såsom betalning. Herr justitieministern säger nu, att det vore märkvärdigt, om man inte skulle straffa den som gör detta. Jo! Om chauffören tager emot sedeln, blir naturligtvis den, som giver chauffören sedeln, straffad för bedrägeri. Men om chauffören inte tager emot sedeln, då kan jag inte förstå annat än att den, som givit chauffören sedeln, inte har spritt den, och då blir han ju strafffri. Jag tror ändock, att det för många skulle förefalla

*Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.*

(Forts.)

litet underligt, att alla, som utan ond avsikt, utan att alls tänka på att det vore något farligt, hava lämnat ifrån sig en dylik sedel, skulle straffas efter denna lag, under det att den verkliga bedragaren, den som vill lura folk med en dylik sedel, skulle bliva straffri, därför att han ju inte spritt sedeln, då den inte kommer ur hans hand. Jag kan inte förstå herr justitieministerns bevisföring på denna punkt. Om det nu är så förfärligt bråttom med denna lagstiftning, får man ju svälja denna lilla oegentlighet, och därför har ju inte heller lagutskottet vidrört den. Men nog är det underligt, att den enda person i hela raden, som verkligen har ett ont sinne, skall gå fri, därför att försök till bedrägeri inte är straffbart och han inte kan anses hava spritt sedeln.

Herr justitieministern har en smula ironiserat över våra försök att förbättra lagtexten. Det finner jag mycket naturligt, att han gör, ty det kan ju alltid se förmätet ut av ett riksdagens utskott att försöka lägga sig i formuleringen av en lag, som gått igenom skärselden i lagrådet. Men för vårt enkla förstånd har det framstått såsom önskvärt, att denna lilla lag, vilken ju inte gör anspråk på att vara något annat än en ordningsföreskrift, vore så tydlig, att menige man, som riskerar att falla under lagen, verkligen kunde begripa, vad det är fråga om. Jag måste då säga, att jag tycker inte, att det till att börja med är riktigt att ha en sådan rubrik som den här föreslagna: »Lag innefattande förbud att sprida efterbildning av penningssedel.» Denna rubrik för tankarna ovillkorligen till förfälskning. Även i texten förekommer samma ord »efterbildning». Vore det då inte bättre att skriva rättframt och litet vardagligt: »Lag innefattande förbud att sprida vissa s. k. reklamtryck?» Då vet man, vad det är fråga om. Uppställningen av Sveriges lag är också sådan och dess omfång är så stort, att om man skall finna sig till rätta i densamma, är det ganska viktigt, att lagarna benämnas på ett sådant sätt, att man lätt kan finna dem i lagboken. Vad vidare angår ordet »föremål» kan jag inte finna annat än att man även i detta fall borde kunna välja ett tydligare uttryck. Herr justitieministern framhåller, att utländska lagar begagna ordet »föremål», och åberopar t. ex. den danska lagen. Men därvid är ju att märka — såsom han visst själv också nämnde — att danskarna under denna lagstiftning dragit in icke allenast penningliknande sedlar utan även mynt och annat sådant, och då kan man ju tala om föremål. Men här behövs det inte, såvitt jag begriper, att man använder så dunkla uttryck.

Nu kan man naturligtvis svara, att när herrarna i lagutskottet äro så förfärligt noga i fråga om texten, kunna herrarna själva komma med ett annat förslag. Jag kan berätta, att vi haft många förslag uppe i utskottet. Slutligen förelåg ett, som vi trodde någorlunda kunde gå an, men vi voro naturligtvis inte nog förmätna att våga lägga fram det såsom parallelltext till Kungl. Maj:ts förslag, som ju är författat av en av landets största auktoriteter på lagstiftningens område. Det vågade vi inte. Men för att herrarna skola få se något resultat av vår möda, skall jag här i all anspråkslöshet och naturligtvis med all reservation läsa upp en text, som visar, hur vi tänkte oss, att man, därest förslaget icke i dag bifalles, skulle kunna fortsätta arbetet. Lagen skulle då kallas »lag innefattande förbud att sprida vissa s. k. reklamtryck» och hava följande lydelse: »Häri genom förordnas som följer: Sprides reklamkort, annons eller därmed jämförligt meddelande, som företer sådan likhet med gällande penningssedel, att förväxling lätt kan äga rum, varde den, på vars tillskyndan spridandet skett», etc. Man kan också tänka sig, att man skreve: »Sprides reklamkort, annons eller därmed jämförligt meddelande, som innehåller teckning eller bild av sådan likhet med gällande penningssedel» etc. Detta är nu vad vi i all anspråkslöshet velat framlägga till begrundande, för den händelse lagen kommer till förnyad behandling.

Jag vet inte, om jag nämnde det, men för säkerhetens skull vill jag nu på-

peka, att vi i fråga om begränsning av den personkrets, som träffas av lagen, hava stöd av en ledamot i lagrådet, vilken härom yttrar: »Enligt min mening är det icke välbetänkt att straffa den som säljer eller eljest sprider en tidning med sedelliknande annons, han må ha kännedom om annonsens tillvaro eller ej.»

*Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.*

(Forts.)

Utskottet har också tillåtit sig att i början av sitt utlåtande erinra om att det alltid möter svårigheter, när man skall försöka på detta sätt behandla ett dylikt ämne för sig. Man har även sett, hur justitieministern egentligen hade tänkt lösa denna sak, om han sluppit några ytterligare påstötningar av riksbanksfullmäktige. Om man ser på justitieministerns förslag till 12 kap. strafflagen — det föreligger ju några delar av hans hand beträffande den speciella delen av strafflagen — finner man, att han satt in denna lag i en liten paragraf i slutet av nämnda kapitel. Då man läser den, ser man, hur helt annorlunda det ställer sig, om man får sätta in det man vill säga om denna fråga på dess naturliga plats. Om herrarna någon gång se på denna sak, skola ni finna, att det i 21 § i kapitlet om förfalskningsbrott i justitieministerns förslag står: »Den som utan uppsåt att begå brott, som här ovan omtalas», d. v. s. den som utan bedrägligt syfte bland allmänheten utsprider föremål etc. Det ställer sig ju helt annorlunda, om man går den vägen.

Härmed vill jag visst icke hava sagt, att man nödvändigt måste vänta med lösandet av denna fråga, tills hela 12 kap. någon gång framlägges, även om det är anledning att förmoda, att justitieministern möjligen kommer att i förväg framlägga för riksdagen ett och annat kapitel av den speciella delen av strafflagen, som icke står i allt för nära sammanhang med de övriga. Jag tror i varje fall, att man bör se sig för ännu en gång, innan man skrider till en lagstiftning, som, även om den ser oskyldig ut, kan vålla mycket trakasserier och bråk för relativt oskyldiga människor. Om justitieministern fortfarande ägnar uppmärksamhet åt denna fråga, är jag alldeles övertygad, att han med sin vana hand skall lösa den, men jag kan icke värja mig för den tanken, att det nu har gått litet för fort. Jag tror, att det efter allt som skrivits i denna sak i lagrådet hade varit skäl att fundera på den en gång till. Jag anser mig därför nödsakad yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr statsrådet **Thyrén**: Herr greve och talman! Endast ett par anmärkningar i anledning av herr Åkermans anförande. Han talade om att det hittills förekommit så få fall av ifrågavarande efterbildningar och ansåg, att den omständigheten kanske kunde visa, att denna lag icke vore så behövlig. Men då vill jag erinra herr Åkerman om något som även framgår av handlingarna, nämligen att dessa fall, när de förekommit, verkligen blivit — oriktigt utan tvivel — straffade efter 12 kap. 15 § strafflagen, och den ovisshet, som har rått, har gjort, att många firmor, som helt säkert annars skulle hava drivit denna reklam i stort omfång, hava avstått därifrån. Nu har frågan emellertid kommit i ett annat läge. Utskottet har ställt sig på samma ståndpunkt som förut både regeringen och lagrådet, nämligen att ifrågavarande förfaringssätt icke är straffbart enligt 12 kap. 15 § strafflagen, och därpå förklarar utskottet: »Vi bry oss icke om detta nu utan skjuta upp saken till någon gång i framtiden.» Om utskottets förslag bifalles, kommer det att betyda en auktorisation från riksdagens sida av att man kan reklamera så mycket man orkar på detta sätt.

Herr Åkerman talade om tidningsbuden och citerade ett uttalande av en av lagrådets ledamöter, som jag måste erkänna, att jag, då jag läste igenom det, icke kunde förstå på annat sätt än att det låg något underligt missförstånd bakom. Nu gjorde emellertid herr Åkerman detta uttalande till sitt, och jag kan därför här påtala det. Tidningsbudet skulle straffas, antingen han

Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.
(Forts.)

vet, att en sådan annons finnes i tidningen, eller icke, men detta är rena orimligheten, ty det måste finnas ett uppsåt här som eljest. Hur skall han kunna straffas, om han säljer en tidning utan att veta, att det finnes en brottslig annons i den? Jag förstår icke meningen med ifrågavarande uttalande inom lagrådet, och jag kan tänka mig, att möjligen några ord bortfallit vid justeringen. Så mycket mer förvånar det mig, att herr Åkerman här säger det samma.

Vidare yttrade herr Åkerman, att det går alldeles på tok, om någon bedragare försöker lämna en dylik efterbildning av en sedel till en chaufför men denne icke mottager den, ty då har bedragaren icke spritt den. Nej, visserligen, men tror herr Åkerman icke, att man också kan tänka sig det fallet, att den chaufför, som får ett dylikt papper som betalning, icke lämnar tillbaka det utan gör, vad han bör göra, d. v. s. lämnar det till polisen. Då har föremålet blivit spritt, och handlingen är straffbar. Det andra fallet är konstruerat. Det kan icke straffas på annat sätt än genom att man straffar bedrägeriförsöket, och det är ett något för stort kapitel att giva sig in på. Det fallet blir nu straffritt, det kan inte hjälpas.

Så talade herr Åkerman något om ett förslag, som uppgjorts i utskottet och som varit avsett att ersätta det av Kungl. Maj:t framlagda. Jag kan icke annat än instämma i herr Åkermans eget yttrande, att det är en ganska vanskelig sak att utarbeta ett dylikt förslag i ett utskott. Jag vill till en början anmärka, att titeln »reklamtryck» väl icke är vidare lämplig. Vad är reklamtryck? Det kan vara vilken slags reklam som helst, en braskande annons o. s. v. Man har skrivit »vissa reklamtryck», men det säger ingenting och kan avse allt mellan himmel och jord. Talar man däremot om efterbildning av sedel, vet man vad det är. En annan och viktigare anmärkning kan riktas mot användandet av ordet »meddelande» som generell beteckning. Lagen skulle enligt det i utskottet gjorda utkastet avse ett meddelande. Men om jag t. ex. tänker på det tryckalster, som jag nyss visade kammaren, fanns där endast orden »hundra kronor». På den plats, där det i de verkliga sedlarna talas om att banken inlöser dem, stod det endast något sudd, men det var inga riktiga bokstäver. Är detta nu något meddelande? Det är ingen sammanhängande sats och intet som uttalas, och följaktligen är det heller intet meddelande. Detta uttryck är därför enligt min mening alldeles omöjligt att använda.

Så läste herr Åkerman upp en paragraf i mitt utkast rörande förfalskningsbrotten. Av det han läste upp och vad jag för övrigt vet om denna sak kan jag icke förstå, vilken fördel han ansåg detta utkast hava framför det nu föreliggande förslaget. Straffbestämmelsen i utkastet är subsidiär, d. v. s. den gäller vad som icke straffas genom föregående paragrafer. Men det står ju också i nu föreliggande förslag: »såvida ej å förseelsen följer straff enligt allmän strafflag», och så till vida äro de båda förslagen lika. Enligt mitt utkast skulle bestämmelsen gälla icke blott sedel utan också mynt. Emellertid visar erfarenheten hos oss, att ifrågavarande ofog endast bedrivits med sedlar.

Herr Åkerman talade till slut om det krångel och besvär, som skulle förekomma vid den praktiska tillämpningen av denna lag. Såvitt jag har mig bekant — jag vill icke göra något bestämt påstående i den riktningen, men jag tror, att det förhåller sig så — har hela ifrågavarande reklamsätt på de håll, där man har en liknande lag, d. v. s. i nästan alla länder i Europa, så fort lagen kommit till, varit som bortblåst. Här är det icke fråga om bedragare och förfalskare av facket, utan det är vanliga firmor och företag, som hittat på detta medel att göra sig mera kända. Då det belägges med böter, låta de genast bli det. Så snart primus motor bortfaller och ingen har något intresse av saken längre, förekommer varken något spridande genom bud eller något annat som är straffbart, utan alltsammans försvinner.

Jag vill upprepa, vad jag förut sagt, och understryka det med två streck, sedan vi hört herr Åkerman, att de betänkligheter, som herr Åkerman här uttalat, väl ändå aldrig måtte kunna uppväga olägenheten av att vi genom ett avslag formligen auktorisera denna högst olämpliga reklammetod.

*Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.*

(Forts.)

Herr Widell: För min del måste jag livligt beklaga, att första lagutskottet icke ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förevarande proposition. Det föreligger nämligen här verkligen ett allvarligt missförhållande, som behöver stävjas och avhjälpas på lagstiftningens väg och som icke kan bagatelliseras. För riksbanken kan man säga, att saken icke spelar någon direkt roll, då riksbanken givetvis icke kan lida några förluster genom ifrågavarande efterbildningar, men för den stora allmänheten är saken så mycket betydelsefullare, och det är av hänsyn till allmänheten, som bankofullmäktige på sin tid hava ingripit i detta ärende. Då nu, så vitt jag kunnat förstå, de av första lagutskottet anförda skälen för ett avslag och de skäl, som utskottets ärade ordförande här ytterligare anför, blivit fullständigt vederlagda av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, anhåller jag, herr greve och talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Larson, Edward: Herr greve och talman! Då detta ärende först upptogs till behandling i utskottet, deltog jag däri. På grund av resa kunde jag emellertid icke deltaga i slutbehandlingen av frågan. Om jag det gjort, skulle jag givetvis hava anslutit mig till reservanterna. Det är klart, att då det nu blivit en strid här mellan juristerna, har en lekman icke mycket att säga, men jag ber att få understryka, att initiativet till lagförslaget har utgått från riksbanksfullmäktige. De ha sett och förstått den stora skada, som verkligen skett genom att denna trafik får fortgå som för närvarande, och ha därför med synnerlig kraft framfört önskemål om en rättelse i detta förhållande. Justitieombudsmannen har ju också understrukit betydelsen och nödvändigheten av en lagstiftning på området. Jag tycker, att detta är så tungt vägande skäl, att de betänkligheter, som framförts av utskottets ordförande, väga synnerligen lätt gentemot vad som anförts såväl av herr justitieministern som av dem som tagit initiativet till detta förslag.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! Det lär väl icke finnas mer än en mening om att reklam med eftergjorda sedlar och sådant är i hög grad motbjudande och att det bör stävjas och fullständigt utrotas. Därom tror jag, att vi alla äro ense. Tvisten gäller endast, huruvida det sätt, som justitieministern har ansett lämpligt för att stävja detta oskick, är det riktiga eller icke. Jag skall icke alls inlåta mig på att besvara den kritik av utskottets motivering, som presterats från regeringsbanken. Men jag tror, att lagutskottet i alla fall har ett mycket starkt stöd för sin ståndpunkt i denna fråga i det yttrande, som inom lagrådet avgivits av justitierådet von Seth. Jag kan icke annat än fullt instämma med justitierådet von Seth däri, att det föreligger ett behov av straffskydd i det hänseende, som beröres i lagförslaget, men att man bör noga tillse, att skyddet icke sträcket längre än ändamålet kräver.

Vilket är det ändamål man vill vinna? Jo, det är naturligtvis att få bort ifrågavarande rekamsätt. På vad sätt bör man då mest effektivt kunna stävja denna trafik? Jo, om den skall kriminaliseras, föreställer jag mig, att man bör rikta straffhotet mot den som är den egentlige spridaren, den som är roten och upphovet till att dessa reklamtryck spridas, alltså mot den enskilde affärsman eller den firma, som använder detta rekamsätt. Det bör vara ganska lätt att

Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.
(Forts.)

få till stånd bevisning om vem det är. Men om det endast helt generellt talas om att straffbelägga spridande av vissa föremål, måste naturligtvis den frågan uppställas: »Vem är spridaren?» Vi ha då hela skalan från den affärsman, som givit uppslaget till denna reklam, till alla dem, som därefter ombesörjt, att föremålen kommit ut bland allmänheten. Stoppar man till själva källan, har man därför strypt hela detta osmakliga och i hög grad klandervärda reklam-sätt. För min del skulle jag helst ha sett, att lagutskottet i samband med sitt avslagsyrkande hade kunnat förorda en skrivelse med begäran, att denna fråga måtte upptagas till förnyad omprövning och att vi finge motse ett förslag, som på ett fullt effektivt sätt skulle stävja ifrågakvarande trafik.

Att det skulle vara så utomordentligt brått att nu besluta i denna fråga, tillåter jag mig att betvivla. Det är ju den nuvarande justitieministern, som i egen-skap av sakkunnig på sin tid uppgjort detta förslag. Hans ursprungliga för-slag ingavs till regeringen 1923. Vi ha sedan dess haft skiftande regeringar, och vi ha haft justitieministrar av olika politisk åskådning. Ingen av dessa har ansett sig böra taga upp detta förslag, men jag kan mycket väl förstå, att förslagets upphovsman, när han nu fått intaga justitieministertaburett, velat framlägga det för riksdagen. Det är icke alls att klandra utan är mycket naturligt. Men den omständigheten, att lagförslaget fått vila i nära fyra år, sedan det ingavs till regeringen, torde dock visa, att det icke föreligger en så-dan brådska, att vi icke kunna skjuta upp saken ytterligare ett år, och jag är ganska övertygad om att justitieministern då skulle kunna finna en mindre svävande men mera effektiv lösning, nämligen så, att man tilltäpper själva källan för detta reklamsätt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Thyrén**: Jag vill endast i all hast göra några anmärk-ningar till den senaste talarens anförande. Den senaste talaren torde icke hava lagt märke till vad jag sade i mitt inledningsanförande, nämligen att det, se-dan jag tillträtt ämbetet, skedde en hänvändelse till mig från riksbanken. Han gör en annan konstruktion, som jag visserligen läst i tidningarna men som han icke eljest torde hava något stöd för, nämligen att jag tagit upp frågan, därför att jag 1923 som sakkunnig skrivit detta förslag. Jag har redan sagt, hur det i verkligheten förhåller sig med denna sak.

Den ärade talaren var naturligtvis mycket intresserad av saken, blott den icke ginge igenom nu. Han förklarade, att idén var mycket bra, men sättet du-ger icke, och detta skulle bero på att det vore allt för många, som komme med. Därpå vill jag svara honom för det första, att det sätt, varpå frågan lösts, är precis detsamma som i alla andra lagar, och för det andra, att om det finnes någon skillnad, är det, att många flera tagits med i de andra lagarna än i den-na men icke en enda har försökt göra den där fullständigt omöjliga inskränk-ningen till en enda punkt. De ha tagit med icke blott spridarna utan även förfärdigarna och stundom även importörerna o. s. v. Att försöka få fram en centralpunkt eller källan, som den senaste talaren uttryckte sig, är skäligen orimligt, om man besinnar, hur många personer det är, som ha att göra med eu-sådan sak, då den kommer från ett stort företag. Vem skall man egentligen vända sig emot? Skall det vara styrelsens ordförande eller verkställande di-rektören eller någon annan? Det kan vara så många, som kunna komma i frå-ga här, att det först då bleve ett verkligt krångel, när man skall avgöra, var den egentliga källan finnes, om lagen skrives på det sättet.

Även den senaste talaren var, om jag icke hörde fel, inne på frågan om de oskyldiga spridarna, som skulle straffas, oaktat de icke hade någon skuld. Men det är givet, att de efter alla vanliga regler måste om icke rent av hava uppsåt så åtminstone hava visat sådan vårdslöshet, som inom straffrätten fordras som

ett minimum. Veta de positivt icke om att annonsen stod i tidningen, finns det icke någon domstol, som skulle straffa dem och som skulle fordra, att de, innan de sälja tidningar, skulle gå igenom annonssidorna och se efter, att de icke innehålla några dylika annonser. Det vore alldeles orimligt. Som jag nyss sade, förstår jag icke, vad den ärade lagrådsledamot, som varit inne på detta, har avsett, och jag undrar, om icke ett skrivfel förekommit i hans yttrande. Lika litet förstår jag, vad lagutskottets ordförande för en stund sedan sade. Det är klart, att om vederbörande är oskyldig beträffande detta spridande, faller icke någon domstol på den galna idén att i alla fall straffa honom därför.

*Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.*

(Forts.)

Herr Bissmark: Jag har deltagit i detta ärendes behandling och har icke antecknat mig som reservant mot utskottets beslut, men jag har i utskottet förbehållit mig frihet att här i kammaren eventuellt rösta för förslaget. Jag måste säga, att jag icke kunnat dela de betänkligheter, som utskottet uttalat. Den avgörande synpunkten för utskottet har uppenbarligen varit hänsynen till de spridare, som skulle kunna drabbas av ansvar, därest de visste, att ett föremål av ifrågavarande beskaffenhet förekomme exempelvis i en tidning. Emellertid har jag ansett, att det icke rimligen skulle falla en åklagare in att förebbringa någon bevisning om att en tidningssumma läst tidningen, innan hon sålde den, utan givetvis skulle åklagaren direkt rikta sig mot den ursprungliga spridaren, den som skickat ut reklamtrycket. Vidare deklarerar jag till fullo den mening, som herr statsrådet här har förfäktat, nämligen att i och med denna lags tillkomst hela trafiken med dylika reklamartiklar komme att försvinna. Det är ju icke endast affärsmännen, som man därvid har att räkna med, utan även tryckerierna. Om en affärsman av oförstånd kommer och vill hava en sådan trycksak förfärdigad, som det här är fråga om, får han av tryckeriet upplysning om att sådant icke är lagligt, och han kommer då givetvis i 99 fall av 100 att avstå från projektet.

Jag kan som sagt icke dela de farhågor, som utskottet har givit uttryck åt, och jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarrens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag skall icke förlänga diskussionen, men jag vill vända mig mot herr justitieministerns yttrande, att ett avslag på den nu gjorda framställningen skulle vara detsamma som en auktorisation av den trafik man med detta lagförslag vill stävja. Jag tror icke, att man får resonera så, ty vart skulle det leda? Jo, därhän, att så snart ett strafflagsförslag är framlagt, skulle det vara farligt att säga nej till det, ty genom ett avslag skulle man auktorisera den handling, som lagen ville förbjuda. Jag tror, att ett sådant resonemang skulle leda till högst underbara konsekvenser.

Den juridiska disputation, som nu här pågått så länge, skall jag icke förlänga, utan jag ber endast att få upprepa min hemställan om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Thyrén:** Om herr Åkerman ej tycker om uttrycket »auktorisera», kan det utbytas mot »förklara för icke straffbart». Vederbörande få carte blanche, och nu kan man vara säker på att de icke kunna straffas, ty utskottet och alla myndigheter ha förklarat, att handlingen icke faller in un-

Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.

(Forts.)

der nuvarande lagbestämmelser, och utskottet har dessutom betecknat saken som en bagatell, som icke heller behöver straffbeläggas. Jag menar naturligtvis icke, att utskottet förklarat det vara en moraliskt berömvärd handling eller något dylikt. Det ligger icke i uttrycket, och det behövs inte heller.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag vill endast säga ett par ord till förmån för utskottets ståndpunkt. Herr statsrådet hänade oss litet, därför att vi sade, att saken visserligen vore behjärtansvärd och god, men att vi icke kunde gilla det sätt, som föreslagits för dess realiserande. Vi erkänna, att vi komma under den domen, ty vi förstodo, att detta var en viktig sak, men vi menade, att vi likväl icke hade rätt att säga ja till ett förslag utan att pröva, vart det skulle bära. En sak är att se, vart ett förslag syftar, och en annan, på vilka vägar man söker nå fram till detta mål.

Vi funno det då vara en grundbrist i förslaget, att det med sin straffbestämmelse icke så mycket träffade, vad herr Jacob Larsson kallade källan till hela missbruket, utan en och annan som blott hade den befattningen med saken, att han *spred* ett visst föremål. Även om, som herr statsrådet säger, en spridare, som icke vet, att en sådan annons förekommer i en tidning, kan gå fri för åtal, hade vi dock svårt att vara med om att t. ex. en tidningssgumma, som säljer Husmodern eller någon annan tidning och vet, att det i den förekommer en annons, som liknar en sedel, men som kanske ändå icke har klarhet om att hon genom att sälja denna tidning begår en brottslig handling, skulle kunna åtalas. Vi vilja, att man i stället skall försöka komma åt själva grunden till det hela. Att vi ville komma åt det påtalade missförhållandet berodde icke minst därpå, att riksbanken själv fört fram frågan, varför vi förstodo, att den hade intresse därav.

När vi då tala om att själva källan till ofoget skulle angripas, anmärker statsrådet, att det blir mycket svårt att komma åt den. Vem är egentligen själva källan, frågade han. Är det styrelsens ordförande eller verkställande direktören eller någon annan? Jag undrar, om inte det är litet konstruerat ändå, ty om vi få en lag, som på visst sätt straffbelägger efterbildande av sedlar, vore det en märkvärdig direktör, som likväl skulle fortsätta med denna metod i förhoppning om att icke han själv utan i stället styrelsens ordförande skulle råka fast. Både styrelsen och direktören skulle väl känna, att själva firman vore den ansvariga, och de skulle därför icke våga taga ansvaret för ett förfärdigande av dylika tryck. Vi ha också fått stöd för denna uppfattning i det uttalande, som gjorts av justitierådet von Seth, liksom i den kritik av förslaget, som framställes av de övriga ledamöterna av lagrådet. Det framhölls visserligen åtskilliga svårigheter, även om man ville gå den väg, som justitierådet von Seth antydde. Man kan t. ex. säga, att man icke vet, om den som »förfärdigat» sedeln är firman eller faktorn eller den som klipper ut annonsen ur tidningen, men det förefaller mig ändå, som om det skulle vara möjligt att så formulera en lagtext, att man skulle kunna komma åt den, på vars tillskyndan dessa tryckalster hava tillkommit.

Sedan vill även jag till sist vördsamt vända mig emot det uttryck, som herr statsrådet använde, nämligen att lagutskottet genom sitt förslag velat giva en auktorisation åt denna osunda reklamering. Jag tror icke, att man kan säga det, ty vi ha genom vår framställning klart och tydligt givit uttryck åt att denna trafik är enligt vår mening något brottsligt, som bör hållas efter och förhindras. Vi äro icke färdiga att i år göra det på av regeringen föreslaget sätt, men vi ha därför icke förklarat, att det är en bagatell. Det är mycket ofta som stora frågor få ligga över till ett annat år, och vi mena icke, att gärdet är upprivet, därför att man får ytterligare ett år på sig att överväga saken.

Jag får hemställa till kammaren, att den måtte förena sig om utskottets förslag.

Herr Boman: Herr greve och talman! Det kan naturligtvis icke falla mig in att yttra mig över lagtexten här, huruvida den är tillfredsställande avfattad eller om den kan skrivas bättre, men jag är övertygad om att den fullt tillgodoser vad som behövs. Man vet vad som avses, och min övertygelse är, att blotta tillvaron av denna lagbestämmelse kommer att sätta stopp för denna trafik. Jag vill understryka vad som sagts från statsrådsbänken och av en talare på hallandsbänken, att köpmännen komma icke att fortsätta att imitera sedlar, sedan de veta, att det finns en dylik lagbestämmelse. Saknaden av lagbestämmelser nu kan möjliggöra något som är mycket allvarligt eller verklig förfalskning. Eftersom det ju är tillåtet att imitera sedlar och sprida dessa efterbildningar, så kan arbetet med sådant lätt möjliggöra verklig förfalskning. Detta är en synpunkt, som jag anser har sin stora betydelse. Jag är övertygad om, att knappast något land saknar en dylik lagbestämmelse. Jag har hört utlänningar uttala sin förvåning över, att sedlar få avbildas i tidningar och i reklamtryck hos oss. Hur kan ni tillåta något sådant? Det är absolut förbjudet i vårt land, säga de.

Då bankofullmäktige nu begärt lagstiftning i ämnet, tvekar jag icke, herr talman, att yrka bifall till den kungl. propositionen.

Herr Hederstierna: Jag har inte varit med vid behandlingen av denna proposition i lagutskottet, men jag hade ju tänkt få vara med därom. Det gjorde, att jag fullt satt mig in i frågan, och jag kunde inte tänka mig annat än att det var klart, att utskottet skulle tillstyrka bifall. Det var därför för mig en stor överraskning, när kamraterna i utskottet berättade, att utskottet slagit ihjäl propositionen, och det var med viss spänning jag läste de motiv, som utskottet anfört för sitt yrkande.

Nu ha dessa motiv redan blivit så kalftrade från regeringsbänken och även i övrigt, att jag inte har någon anledning att fortsätta därmed. Men inte har jag blivit övertygad av dessa av utskottet anförda motiv, och jag får lov att säga, att jag, som sedan många år tillbaka har arbetat en hel del i lagutskottet, skulle glädja mig åt, om herrarna i utskottet någon annan gång vore lika raska i vändningarna som ni varit i det här fallet, ty sannerligen ni bruka vara det i allmänhet. Nu har min frånvaro tydligen inte lagt någon kapon på er, utan tvärtom ha ni rusat i väg. När ni tala om ert »spridande» och allt det där, som tydligen har varit huvudmomentet för er, så resonera ni nästan, som om det inte funnes vare sig åklagare eller domstolar med sunt förstånd i detta land, utan hur galet det än kunnat vridas och vändas, skulle domen tvärt bli fällande. Om domarna använda sitt sunda förstånd, kunna de aldrig komma på idén att tolka lagen på det sätt, som ni tänkt er bli möjligt.

Den enda, som verkligen kommit med någon ny idé här, är herr Jacob Larsson. Hans yttrande var ju litet invecklat, men det framgick nästan, att ni voro arga över att det inte var en socialdemokratisk justitieminister, som hittat på att lägga fram det här lagförslaget, och att ni skulle vilja vänta, tills nästa socialdemokratiska justitieminister kommer, för att tycka om det. Jag skulle önska, att, i motsats till vad jag misstänker är fallet med herr Jacob Larsson, första kammarens ledamöter toge detta litet mera sakligt och objektivt, och göra ni det, komma ni säkert att i enlighet med mitt yrkande rösta bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Schlyter: Herr talman! Det finnes ett skäl, som kunde ha gjort mig tveksam, huruvida jag borde rösta för bifall till detta förslag, och det är den

*Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.
(Forts.)*

*Ang. förbud
att sprida
efterbildning
av penning-
sedel.
(Forts.)*

omständigheten, att den kungl. propositionen är dagtecknad den 11 mars 1927 och alltså efter denna dag måste ha kommit in på kammarens bord. Ärendet synes icke vara av den stora vikt, att det var nödvändigt att framlägga detta lagförslag efter den förkortade propositionstid, som regeringen i princip har anslutit sig till. Sedan frågan har kommit upp, kan jag emellertid inte på detta formella skäl undandraga mig att söka, så gott jag förmår, sakligt bedöma förslaget.

Jag begärde ordet i anledning av ett yttrande av herr Klefbeck, som drog fram några ömmande fall, i vilka han misstänkte, att särdeles oskyldiga personer skulle kunna bli utsatta för straff på grund av en dylik lag. Jag vill därpå svara, att om det mot förmodan skulle kunna tänkas, att en åklagare droge dylika personer inför domstol, så är det min absoluta övertygelse, att det finnes ingen domare i detta land, som skulle komma på den idén att fälla dem till straff.

I övrigt är jag ense med herr Hederstierna, att det knappast kan vara behov att nu ytterligare gå in på de juridiska frågor, som i dag här varit föremål för debatt, efter den uttömmande behandling de fått från statsrådsbanken. Jag hoppas, att det, som gav en ärad ledamot av denna kammare anledning att i sin tidning för ett par dagar sedan yttra, »sällan om någonsin har ett statsråd i den svenska riksdagen segrat så överlägset i debatten och tappat så kapitalt i voteringen som justitieministern Thyrén» i en viss fråga som var före här-om dagen, jag hoppas, säger jag, att detta icke skall upprepas i dag.

Jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord till replik.

Utskottets vice ordförande sade, att det egentliga motivet till vår ståndpunkt skulle ha varit, att vi voro förargade över att inte en socialdemokratisk minister fått lägga fram det här förslaget. Den synpunkten har varit fullständigt främmande för oss. Men han sade också, att vår motivering är svag. Ja, men nu är det ju inte meningen att i vår motivering skall inräknas bara det, som står under rubriken »Utskottet», utan vi ha ju låtit trycka av långa stycken av lagrådets utlåtande i syfte att också dess sakskaäl och dess motivering skulle komma i betraktande vid bedömandet av föreliggande fråga.

Herr Schlyter sade nyss, att om lagförslaget antages, så skola de farhågor, som vi uttalat, aldrig bekräftas, ty ingen domare i detta land skall tillämpa lagen på det sätt, som vi ha fruktat skall bli fallet. Så resonerade åtskilliga i utskottet också i början, när vi behandlade saken, och jag tror, att även jag var av samma mening. Men då svarades: varför skola vi skriva en lag, som är avfattad på det sättet, att det inte är meningen, att den skall tillämpas efter ordalydelsen? Och då, såsom jag förut antytt, det viktigaste är att komma åt den, som är själva upphovsmannen, själva syndaren, och att man inte skall lämna kryphål för någon åklagare att komma åt en relativt oskyldig människa, så tyckte vi, att det för sakens egen skull vore bättre att avvakta ett bättre förslag nästa år.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av väckta motioner angående utredning rörande den primära jordbruksfastighetskrediten;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänsteinnehavares rätt till pension m. m.;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i den vid lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckning jämte en i ämnet väckt motion;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner allt i vad rör pensions- och indragningsstaterna; samt

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkterna 3, 4, 6 och 7 av elfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer och åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion, I:125, angående vissa av enskilda föreningar eller klubbar anordnade nöjestillställningarnas inordnande under gällande bestämmelser för offentliga tillställningar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion, I:173, om beredande åt vissa hos riksdagen anställda vaktmästare av arbetsanställning vid av departementen anställda kommittéer eller på annat sätt, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser angående kvalificerad majoritet vid vissa kommunala beslut.

*Ang.
kvalificerad
majoritet vid
vissa kommu-
nala beslut.*

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels motionerna i första kammaren nr 44, 45, 46 och 47, av herr *Tjällgren* m. fl., dels ock de med dessa i nu angiven ordning lika lydande motionerna i andra kammaren nr 76, 77, 78 och 79 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl.

I motionerna I:44 och II:76 hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta följande ändringar i gällande kommunallagar att träda i kraft den 1 september 1927, nämligen i kommunalstyrelseförordningen för landet § 21 mom. 2: »Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) — — —

b) — — —

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår;

Ang.
kvalificerad
majoritet vid
vissa kommu-
nala beslut.

(Forts.)

- d) höjande av visst under det löpande året utgående anslag;
- e) — — —
- f) — — —
- g) — — —.»

I motionerna I:45 och II:77 hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta följande ändringar i gällande kommunallagar att träda i kraft den 1 september 1927, nämligen i kommunalstyrelseförordningen för stad § 18 mom. 4: »Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

- a) — — —
- b) — — —
- c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår;
- d) höjande av visst under det löpande året utgående anslag;
- e) — — —
- f) — — —
- g) — — —.»

I motionerna I:46 och II:78 hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta följande ändringar i gällande kommunallagar att träda i kraft den 1 september 1927, nämligen i kyrkostämmoförordningen § 15 mom. 2: »Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

- a) — — —
- b) — — —
- c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår;
- d) höjande av visst under det löpande året utgående anslag;
- e) — — —
- f) — — —
- g) — — —.»

I motionerna I:47 och II:79 hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta följande ändringar i gällande kommunallagar att träda i kraft den 1 september 1927, nämligen i landstingslagen § 33 mom. 2: »Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

-
-
- e) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov, eller av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt, men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, eller höjande av visst under det löpande året utgående anslag;
 - f) — — —.»

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

- 1) att motionerna I:44 och II:76 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 2) att motionerna I:45 och II:77 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 3) att motionerna I:46 och II:78 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 4) att motionerna I:47 och II:79 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Då jag icke haft tillfälle att deltaga i detta ärendes behandling i konstitutionsutskottet, så har jag icke heller kunnat till betänkandet foga den reservation, som jag eljest skulle låtit åtfölja detsamma. Jag har emellertid begärt ordet väsentligen för att göra ett yrkande om bifall till de i ämnet väckta motionerna, då jag anser, att den utredning, som utskottet med mycken välvilja låtit företaga i anledning av motionerna, i själva verket klart visar, att här föreligger ett behov, och då de invändningar, som utskottet gjort mot det sätt att tillgodose behovet, som i motionerna är föreslaget, endast och allenast innebära vissa farhågor, vilkas verklighet knappast kan anses möjligt att antaga, då erfarenheterna från Finland, där samma bestämmelser finnas i lagstiftningen, icke givit vid handen, att där några sådana svårigheter mött. Det är särskilt i avseende på den statistik, som utskottet anför, av intresse att se, att denna statistik i själva verket fullt bekräftar den statistik, som lämnats i motionerna, när man betraktar förhållandena icke bara år för år, utan periodvis under några år i följd. Men den visar också, att även om under vissa år på senare tiden nedgång varit att förmärka i de kommunala utgifterna, har på sista tiden en uppgång ägt rum, och även om jag tillfullo erkänner, att denna uppgång i utgifterna delvis beror på de uppgifter, som av lagstiftningen äro ålagda kommuner och landsting, så beror den också till icke oväsentlig del på kommunernas egna beslut.

Nu menar utskottet, att det skulle inskränka på självstyrelsen, om man fordrade en dylik kvalificerad majoritet. För mig åter står det klart, att självstyrelsen blir starkare grundad, ju starkare den majoritet är, som fordras för ett utgiftsbeslut, som står och svävar på kanten av tillätlig och lämplig beskattning. Det är klart, att utskottet menar, att självstyrelsen skulle komma i fara, om kommunerna icke skulle tillgodose nödvändiga behov utan få föreläggande från Konungens befallningshavande, men den farhågan tror jag vara totalt ogrundad.

Jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till motionerna.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Det kanske blir nödvändigt, att jag ett ögonblick här repeterar, vad motionerna avse, för att man skall förstå utskottets ställning, då utskottet ju avstyrkt motionerna som sådana.

Ingen i utskottet har ett ögonblick förnekat, att syftet, som motionerna ha haft, nämligen att förhindra förhastade beslut och därigenom samt överhuvud befordra en lugn och säker kommunal politik, är värt allt beaktande. Utskottet kunde emellertid icke följa motionärerna på den väg, som de hade anvisat för att nå detta mål.

Som bekant infördes stadgande om $\frac{2}{3}$ majoritet i kommunalförvaltningen år 1909 i samband med den stora rösträttsreform, som då genomfördes. Därvid stadgades i den del, som det här är fråga om, att $\frac{2}{3}$ majoritet erfordrades, när det gällde anslag för nya ändamål och behov. År 1918, i samband med en annan stor rösträttsreform på det kommunala området, infördes ytterligare bestämmelser i denna riktning. Då gällde det emellertid endast de mera skatte-tyngda kommunerna, och därvid stadgades — jag skall icke uppräknat alla bestämmelserna — att för de mera skattetyngda kommunernas vidkommande skulle införas kvalificerad majoritet, dels vid varje beslut om beviljande av anslag, som med lika eller annat belopp utgått tidigare, men ej under det löpande året, dels ock vid beslut om höjning av anslag, som utgått under det löpande året, då höjningen överstege en viss procent av det förutvarande anslagsbeloppet, olika bestämt efter det olika skattetrycket. Man uppdelade sålunda kommunerna i vissa grupper. Översteg den kommunala skattetungan 9 kronor per bevillningskrona, men icke 12 kronor, erfordrades kvalificerad

*Ang.
kvalificerad
majoritet vid
vissa kommu-
nala beslut.
(Forts.)*

Ang.
kvalificerad
majoritet vid
vissa kommu-
nala beslut.
(Forts.)

majoritet, då höjningen uppgick till mer än 25 %; för nästa grupp, där skatetrycket uppgick till 12—15 kronor per bevillningskrona, erfordrades kvalificerad majoritet vid höjning med mer än 15 %, och därest skattetungan utgjorde mer än 15 kronor per bevillningskrona, skulle kvalificerad majoritet erfordras redan då höjningen representerade endast 10 %.

Det är att märka, att dessa senare bestämmelser icke införts vis å vis lands-tingen. Nu yrka motionärerna, att dessa bestämmelser skola införas över hela linjen, oavsett skattetungan och andra omständigheter, och att det sålunda skulle bli det normala. Följden bleve egentligen, att $\frac{2}{3}$ majoritet erfordrades för alla anslagsbeslut, som icke innebure förnyande av under det löpande året med samma belopp utgående anslag. Detta föreföll alldeles givet utskottet vara att gå för långt. Det kan ju inte nekas, att en dylik bestämmelse är en tveeggad historia. Vilket intresse man än månde representera, skulle denna utomordentligt starka restriktion kunna komma till användning gent emot detta intresse. Bestämmelsen är alltså tveeggad, men den har en annan egenskap, som är tämligen ofrånkomlig. Enligt min mening skulle den nämligen innebära en överhängande fara för vad danskarna under en viss period kallade »visnepolitik». Den skulle kunna hämma utvecklingen ganska avsevärt. En tredjedel av den kommunala representationen skulle kunna hindra beviljandet av anslag. Den faran förefaller mig, som sagt, vara överhängande. Det är detta vi mena, när utskottet talar om, att den kommunala självstyrelsen i viss mån skulle kunna äventyras. Men där föreligger vidare den risken ganska nära till hands, att även om förvaltningens utveckling icke skulle helt och hållet stanna av, så skulle bestämmelsen, enligt utskottets mening, ge rum för en föga tilltalande köpslagan mellan dessa olika intressen: »ger du, så ger jag» etc. Detta är en konsekvens, som föreföll utskottet föga tilltagande.

Denna omständighet har emellertid icke hindrat utskottet från att på en punkt möjligtvis vilja gå med på motionärernas framställning. Det är beträffande definitionen av begreppet »nya anslag och behov». Utskottet har gjort en enquête i regeringsrättens årsbok angående de fall, då regeringsrätten haft att behandla tvistiga frågor om vad som menas med nya ändamål och behov, och visserligen har utskottet icke funnit dessa fall vara av så pass allvarlig art, som man gjort gällande i motionerna, men under alla förhållanden står det klart — och det har väl var och en, som deltagit i de kommunala beslutande församlingarna, haft tillfälle konstatera — att tvekan mycket lätt uppstår om vad som menas med detta begrepp. I den delen skulle sålunda utskottet icke ha något emot att ett förtydligande på ett eller annat sätt åstadkommes. Emellertid ansåg sig icke utskottet på den punkten böra föreslå någon särskild skrivelse, då, såsom framgår av utlåtandet, den revision av de kommunala författningarna, som för närvarande är avbruten, enligt vad utskottet med bestämdhet har inhämtat, säkerligen kommer att inom den närmaste tiden fullföljas, varvid jämväl denna fråga torde komma att upptagas till behandling. Vid sådant förhållande ansåg sig utskottet icke kunna annat än avstyrka samtliga motioner, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

Efter det överläggningen förklarats slutad, gjordes i enlighet med de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med överbäggande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tullverkets utgiftsstater för budgetåret 1927—1928 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang.
tullkamrarnas
inplacering
i klasser.

I detta utlåtande hade utskottet på åberopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å av herrar Lithander, Olsson i Mellerud, Röing, Forssell och Höglund i ämnet väckta motioner, I: 193, II: 286, 287, 288, 291, 292, 293 och 294,

a) besluta, att antalet ordinarie befattningar jämte de för vederbörande befattningshavare avsedda lönegrader skulle bestämmas i enlighet med vad av utskottet förordats,

b) för budgetåret 1927—1928 för tullverket godkänna i utlåtandet införd ordinarie stat,

c) i riksstaten uppföra ordinarie förslagsanslaget för tullverket till ett mot statens slutsumma svarande belopp av 15,748,900 kronor, att direkt utgå av tullmedel,

d) förklara, att sådan å den 31 december 1922 gällande ordinarie stat kvarstående tjänsteman vid tullverket, som ej anmält sig icke vilja övergå på den nya staten, skulle under budgetåret 1927—1928 komma i åtnjutande av tillfälligt lönetillägg till belopp, vilket Kungl. Maj:t, efter förslag av generaltullstyrelsen, prövade stå i lämpligt förhållande till den tjänstgöring, som kunde komma att krävas av vederbörande, eller Kungl. Maj:t eljest kunde finna skäligt, dock icke i något fall till högre belopp för år räknat, än som genom kungörelsen den 22 juni 1923 (nr 444) angående tillfälliga lönetillägg åt viss personal vid tullverket för år 1922 blivit bestämt; samt

II) att en av herr Lövgren i Nyborg i ämnet väckt motion, II: 282, måtte anses besvarad genom vad utskottet förut anförde.

I motiveringen hade utskottet beträffande de olika tullkamrarnas inplacering i klasser anförut bland annat följande:

»I fråga om de olika tullkamrarnas inplacering i de särskilda klasserna har, såsom av statsrådsprotokollet framgår, delade meningar gjorts sig gällande. Departementschefen har emellertid på anförda skäl till alla delar anslutit sig till generaltullstyrelsens i ämnet framlagda förslag. Mot den sålunda föreslagna inplaceringen har utskottet för sin del ej heller funnit något att invända.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar Nilsson i Gränebo, Johansson i Fredrikslund, Nilsson i Bonarp, Olsson i Kullenbergstorp och Olsson i Blädinge, som ansett, att utskottets yttrande i fråga om de olika tullkamrarnas inplacering bort i angivna del hava följande lydelse:

»I fråga om — — — framlagda förslag. Mot den sålunda föreslagna inplaceringen har utskottet för sin del ej haft något att invända med undantag av att enligt utskottets mening tullkamrarna i Skellefteå, Falun, Sölvesborg och Visby böra hänföras till klass 4.»

Herr Lithander: Herr talman! I det föreliggande statsutskottsutlåtandet yttrar sig utskottet även om en motion, som jag väckt, beträffande förbättring i löneförhållandena för vissa tullförvaltare. Visserligen avstyrker utskottet motionen, men det säger på samma gång: »Om ock utskottet icke kunnat undgå att finna skäl föreligga för att åtminstone vissa tullförvaltare beredes en något förbättrad löneställning, har utskottet emellertid ansett det icke vara

Ang.
tullkamrarnas
inplacering
i klasser.
(Forts.)

lämpligt, att en revidering av tullförvaltarnas löneförhållanden i detta sammanhang vidtages. Enligt utskottets mening torde ett närmare avvägande av tullförvaltarnas löneförmåner först böra ske i samband med upptagande av frågan om dyrtidstilläggens inarbetande i de fasta lönerna.»

Jag är givetvis mycket tacksam mot utskottets ledamöter för att de i sak hava behjärtat det krav, som jag har framfört, även om de ställt detsamma uppfyllande något på framtiden. Emellertid ber jag, herr talman, att vid detta tillfälle få giva uttryck åt den uppfattningen, att ett skjutande på framtiden i detta fall knappast kan anses vara behövt eller rättvist gent emot den grupp av befattningshavare, som det här är fråga om. Det krav, som jag tillåtit mig att här föra fram, är detsamma som generaltullstyrelsen i sin i augusti månad år 1926 till regeringen ingivna skrivelse framställt. Såsom stöd för det berättigade i sin uppfattning kan generaltullstyrelsen även åberopa 1914 års tullkommissison och tullverkets tjänstgöringskommission. De invändningar, som gjorts mot ett bifall till vad generaltullstyrelsen föreslagit, ha varit mycket litet motiverade, och de personer, som haft en mening, avvikande från den, för vilken generaltullstyrelsen gjort sig till tolk, ha icke till närmelsevis så grundligt satt sig in i och prövat denna sak, som generaltullstyrelsen har gjort och kunnat göra.

Ett av de skäl, som framförts mot ett bifall till min motion, har varit det, att man icke skulle kunna tillämpa vad som här begäres för tullverkets personal i fråga om kommunikationsverkens personal. Men nu är ju förhållandet det, att de befattningshavare, varom det här är fråga, vid tidigare lönereregleringar fått stå tillbaka. Man kan i mångt och mycket icke jämföra dem med befattningshavare inom kommunikationsverken, ty de ha en mera självständig verksamhet. De ha att utöva fiskalisk verksamhet och att bedöma ofta mycket svårbedömda fall.

Av allt att döma har man allt för länge dröjt med att tillgodose tullförvaltarnas lönekrav, och någon nämnvärd inverkan på riksbudgeten skulle ett bifall till min motion icke hava.

Jag skall be att få erinra om, att departementschefen i Kungl. Maj:ts proposition nr 70 har anfört generaltullstyrelsens åsikt, men departementschefen har icke följt densamma. Det är en sammanfattning i generaltullstyrelsens yttrande, som icke följt med i den kungl. propositionen, och jag skall därför be att få återgiva denna sammanfattning. Den är mycket kort och innehåller följande: »Med ovanstående har generaltullstyrelsen sökt giva skäl för sin förut uttalade mening, att tillämpningen av den av statsmakterna godkända grundsatsen om befogenheten av en sådan högre ställning i avlöningshänseende för vissa tulltjänstemän än för motsvarande befattningshavare i kommunikationsverken är väl berättigad även beträffande tullförvaltare och detta i minst samma grad som för befattningshavare inom tullverket, vilka redan innehava en sådan högre ställning.»

Vid det förhållandet, att statsutskottet icke i år ansett sig kunna tillstyrka bifall till det yrkande, som jag i min motion framställt, enär en ändring i den beräkning av anslagen, som gjorts, därigenom skulle bliva nödvändig, och då jag för den skull nu icke vill yrka bifall till något, som måhända icke skulle kunna upptagas till proposition, så vill jag dock till vederbörande departementschef göra en vördsam hemställan, att han, med beaktande av alla de tungt vägande skäl, som så gott som alla i ärendet hörda myndigheter anfört för ett bifall till min motion, icke ville dröja med att fullfölja detta ärende, tills dess en inarbetning av dyrtidstilläggen i lönerna kunnat ske. Jag anser, att de nuvarande förhållandena icke innebära full rättvisa för den grupp av befattningshavare, som det här gäller.

Herr Nilsson, Petrus: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter behagade finna, har jag jämte åtskilliga andra ledamöter av statsutskottet vid detta utlåtande fogat en reservation, åsyftande en ändring av den av utskottet föreslagna indelningen av tullkamrarna i riket.

För närvarande äro rikets tullkammare indelade i 5 klasser, beroende på den vid de olika tullkamrarna rådande trafiken. Klassindelningen är uppgjord efter poängantalet för denna trafik med hänsyn tagen till såväl utrikestrafik, tullbehandling, upplagsrörelse, debitering och uppbörd som även personalens storlek och storleken av de olika tullkamrarna.

Nu har generaltullstyrelsen och även Kungl. Maj:t föreslagit en omreglering av tullkamrarna i den riktning, att somliga tullkammare skulle flyttas upp, under det att andra skulle flyttas ned. Så har det föreslagits, att bl. a. tullkamrarna i Skellefteå och Sölvesborg skulle flyttas från den lägsta klassen till klass 3. Inom allmänna civilförvaltningens lönenämnd, som hörts i ärendet, ha två ledamöter uttalat sig emot en sådan uppflyttning, varigenom skulle väljas en förtunning i de lägre klasserna. Dessa båda ledamöter äro första kammarens andre vice talman och andra kammarens andre vice talman. Som skäl för sin mening anför de, att de ifrågavarande tullkamrarna hava ett mycket lågt poängtal och därför fortfarande böra bibehållas i den lägsta klassen.

I medeltal för åren 1923—1925 uppgick poängantalet för Skellefteå till 11.87, för Sölvesborg till 10.47. Utom dessa tullkamrar hava även Faluns och Visby tullkammare ett lågt poängtal, varför de borde sättas i fjärde klassen.

För min del tror jag, att riksdagen icke bör gå längre än de båda nämnda ledamöterna i allmänna civilförvaltningens lönenämnd föreslagit, i vilkas förslag även besparingssakkunniga instämt. Visserligen kunde vad Visby beträffar göras gällande, att det isolerade läget kunde motivera en uppflyttning av tullkammaren därstädes i en högre klass, men då poängantalet för denna tullkammare är så lågt, ha varken jag eller de övriga reservanterna ansett oss nu böra göra undantag för Visby.

Herr vice talman! Jag tillåter mig alltså att yrka bifall till den av mig m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen och att sålunda utskottets motivering skall få den ändrade lydelse, som denna reservation avser.

I detta anförande instämde herr *Andersson, Karl*.

Herr Hallin: Herr talman! Jag har visserligen icke inom utskottet deltagit i den slutliga behandlingen av detta ärende, men på utskottets tredje avdelning har jag haft litet att göra med den förberedande behandlingen av förevarande kungl. proposition angående tullverkets stater och ber därför få säga några ord. Med avseende då beträffande vad den förste ärade talaren här yttrade om tullförvaltarnas löneställning sympatiserar jag i mångt och mycket med de synpunkter, som han framförde. Jag anser för min del, att tullförvaltarna ännu icke kommit i den löneställning, som de borde stå i. Jag har den uppfattningen, vilken jag också framförde på utskottets tredje avdelning, att man i huvudsaklig överensstämmelse med generaltullstyrelsens förslag borde söka åstadkomma en jämkning uppåt för åtminstone de i de högre klasserna stående tullförvaltarna. Då emellertid denna min uppfattning icke vann någon större anslutning inom avdelningen, och då jag ansåg, att det skulle komma att bli lönlöst att söka driva igenom en ändring härvidlag inom kamrarna, resignerade jag och nöjde mig med det uttalande, som blivit utskottets, nämligen att man uttalade den förhoppningen, att de här ifrågavarande befattningshavarnas tjänsteställning icke i och genom nu föreliggande förslag skulle vara definitivt fastslagen, utan att man vid ett senare tillfälle borde kunna taga upp frågan i den jämkande riktning, som den enligt min uppfattning väl förtjänade.

Ang.
tullkamrarnas
inplacering
i klasser.
(Forts.)

Vad sedermera angår den omklassificering av tullkamrarna, som den siste ärade talaren uppehöll sig vid, så är den enligt min mening ett mycket invecklat kapitel. Det är förenat med mycket stora svårigheter att göra denna klassificering, enär till grund för densamma ligger en rätt komplicerad poängberäkning, och det är på grund av denna poängberäkning, som man kommit fram till en viss inbördes ställning mellan tullkamrarna och kommit att indela dem i vissa grupper eller klasser, som det heter.

Det är alldeles givet, att det skall vara mycket svårt att i en del fall draga upp gränsen mellan de olika tullkamrarna och de klasser, i vilka de skola stå. Det kommer givetvis alltid att bli en del gränssfall, och det blir i sådana fall, så vitt jag förstår, beroende på subjektivt bedömande, om man skall placera en viss tullkammare ovanför eller nedanför den gräns, som man dragit. Om vi t. ex. taga 10, 12 eller 15 poäng, så finnes det alltid någon tullkammare, som ligger några decimaler över och en annan, som ligger några decimaler under, och det är därför förenat med stora svårigheter att kunna draga upp en gräns, som är rättvis och väl avvägd.

Nu har emellertid Kungl. Maj:t på grund av en förberedande beräkning, som i detta avseende gjorts av myndigheterna, lagt fram sitt förslag, och utskottet har icke ansett sig kunna göra någon ändring i detta förslag. För att kunna göra en sådan ändring fordras givetvis en mera ingående undersökning än den, som utskottet varit i tillfälle att göra. Ty, jag upprepar det ännu en gång, i många fall — exempelvis dem den siste talaren berörde — blir det mera en smakfråga huru man klassificerar tullkamrarna, och utskottet har därför ansett sig kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som under densamma övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock, av herr Nilsson, Petrus, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Petrus, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 105 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de leda-

möter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vanförestalt i Härnösand jämte en i ämnet väckt motion.

*Ang.
vanförestalt
i Härnösand.*

I förevarande utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å en av herr Enhörning i ämnet väckt motion (I: 208), måtte

a) medgiva, att det för Hemsö kustartillerikår ursprungligen avsedda kasernetablissemnetet i Härnösand finge för en beräknad kostnad av högst 960,000 kronor omändras till vanförestalt i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten K. Güettler i augusti 1926 för det såsom alternativ betecknade förslaget uppgjorda ritningar, samt att förty det för nämnda anstalt avsedda området, omfattande ungefär 40,800 kvadratmeter, finge från och med den 1 juli 1927 överföras från försvarsväsendet;

b) till vanförestalt i Härnösand för budgetåret 1927—1928 under rikstatsens femte huvudtitel anvisa ett extra reservationsanslag av 75,000 kronor.

I herr Enhörnings berörda motion hade yrkats dels att Kungl. Maj:ts proposition angående Hemsökasernens användande till vanförestalt icke måtte vinna riksdagens bifall, dels att riksdagen i enlighet med av föreningen för bistånd åt vanföra i Norrland och Dalarna till Kungl. Maj:t ingiven framställning måtte anslå 609,500 kronor till denna för uppförande av en vanförestalt i Sundsvall.

Herr Enhörning: Herr talman! Det är ej särdeles angenämt att uppträda mot ett enigt statsutskott, som till på köpet har att stödja sig på en kungl. proposition, som utskottet tillstyrkt och som med generös hand ställer kasernetablissemnetet i Härnösand, som kostar 1,100,000 kronor, till den nödlidande mänsklighetens disposition. Dessutom ställer statsutskottet i första hand 960,000 kronor till disposition för ombyggnad av nämnda kasernetablissemnet till en vanförestalt för Norrland, vartill även skulle komma utgifter för inventarier m. m.

Inom Norrland har det verkat en kommitté för ordnande av vanförefrågan. Denna kommitté, som fått namnet norrlandskommittén och vars verksamhet sträcker sig över en tidrymd av 10 år, har tyvärr haft många svårigheter att kämpa med.

Den först föreslagna platsen för byggande av en vanförestalt i Norrland var Sundsvall. Där hade man funnit en plats, som ansågs lämplig och som först antogs av kommittén, men som sedermera ansågs mindre lämplig, sannolikt på grund av de anspråk, som sedermera uppställdes, att anstalten skulle ligga invid sjukvårdsinrättning.

Så upptogs nya underhandlingar med Sundsvall om en annan, lämpligare plats, och först under de sista tvenne åren har norrlandsföreningen, enligt vad jag hört uppgivas, med Sundsvalls stad träffat avtal om en plats, liggande alldeles invid lasarettet.

För några år sedan sjuknade kommitténs ordförande, och det tog tid, innan man fick klart för sig, att man ej längre kunde påräkna hans intresserade arbete för anstalten.

Ang.
vanförelanstalt
i Härnösand.
(Forts.)

Vidare har det, kan jag förstå, icke gått så raskt att insamla medel, som nu influtit till ett belopp, som anses kunna täcka rörelsekapitalet för anstalten.

Jag vill dock erinra om, att norrlandskommittén redan år 1917 erhöll ett statsanslag å 275,000 kronor, varav på extra stat för år 1918 anvisades 75,000 kronor.

Så följde dyrtiden, som kastade omkull alla förut gjorda beräkningar och omöjliggjorde varje tanke på uppförande av en anstalt.

På grund av dessa motigheter, vartill kommit underhandlingar om byggnadskapital utöver ett beräknat statsbidrag, har föreningen tyvärr icke kunnat realisera sina förhoppningar att redan förut få till stånd en vanförelanstalt i Norrland.

Den 22 oktober förlidet år avlät föreningen en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om ett statsbidrag å 609,500 kronor för en anstalt om 88 platser å poliklinik- och sjukavdelningarna och 50 platser för yrkesskola och elevhem, tillsammans 138 vårdplatser enligt uppgjorda byggnadsritningar. Hela kostnaden skulle bliva 1,015,000 plus inventarier och förbrukningsmaterial, beräknade till 102,500 kronor.

I min motion hemställer jag nu om ett anslag å 609,500 kronor för uppförande av en vanförelanstalt i Sundsvall på en särdeles välbelägen tomt, som ligger på norra sidan av staden mot söder intill Sundsvalls lasarett.

Driftskostnaden för en anstalt i Sundsvall beräknas med största sannolikhet komma att ställa sig avsevärt billigare än vad som framgår av kasernkommitténs beräkning, vilken hänför sig till kostnaderna för Stockholmsanstalten.

Så t. ex. behöver icke kostnaden per patient och dag bliva större vid en blivande Sundsvallsanstalts sjukavdelning än samma kostnad vid länslasarettet i Sundsvall, vilken för år 1925 belöpte sig till 5.48 kronor, en kostnad, som för övrigt har visat tendens att sjunka under de sista åren.

Kostnaden för Stockholmsanstalten uppgår i kasernkommitténs utredning till 6.13 kronor per dag och patient, och då vid Sundsvallsanstaltens 88 platser beräknas 32,120 underhållsdagar årligen, göres enbart på denna post en besparing av minst 20,000 kronor, vilket utgör 4 % ränta på 500,000 kronor, motsvarande det kapital, som skulle upplånas.

Härtill kommer, att Sundsvallsanstalten kan räkna med bättre avsättningsmöjligheter av alstren från yrkesskolan än fallet skulle bli med Härnösandsanstalten på grund av den större folkmängden i Sundsvall och dess omgivande landsbygd.

Medicinalstyrelsen har ur ren vårdsynpunkt ansett sig böra giva Sundsvall företrädare framför Härnösand på grund därav, att de vanförelvårdssakkunniga framhållit, att nya anstalter för vanföra böra förläggas dit, varest ett intimt samarbete för sjukvård kan äga rum med länslasarett eller jämförlik sjukvårdsinrättning, såsom förhållandet skulle bliva med Sundsvall, under det att i Härnösand några möjligheter härtill icke förefinnas.

Enligt de vanförelvårdssakkunnigas riktlinjer böra två vanförelanstalter inrättas för Norrland, den ena för de södra delarna, med förläggning till Sundsvall, och den andra för de norra delarna med förläggning till Umeå. De sakkunniga hava därjämte erinrat om, att anstalter, som nyinrättas »borde placeras invid och i viss mån samorganiseras med ett större i specialavdelningar uppdelat sjukhus. Den för vanförelanstalter oundgängligen nödvändiga ortopediska polikliniken borde bliva gemensam för sjukhuset och vanförelanstalten.» Härav framgår tydligt och klart, att de sakkunniga hava föreslagit tvenne mindre anstalter i Norrland. I strid häremot föreslå nu såväl Kungl. Maj:t som statsutskottet en större anstalt med förläggning i södra Norrland. Och varför? Jo, kasernetablissemnet för Hemsö kustartillerikår har genom arméorganisationen blivit delvis överflödigt, och enligt skrivelse av den 2 december förlidet

är har nu kasernkommittén avgivit förslag angående användningen av Hemsö kasern, vilken kommittén föreslår att användas till en vanförestalt för Norrland.

Jag må säga, att det är utomordentligt rasht handlat av herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, då han redan nu fattat ståndpunkt till förslaget och förelagt riksdagen proposition härom.

Säkerligen skulle, om man vilade på hanen ett år, även andra uppslag att använda kasernen i fråga kunna uppkomma, vilka uppslag måhända icke skulle bli så dyrbara för staten som det uppslag kommer att bli, som kasernkommittén givit. Och säkerligen skulle icke staten genom de nya uppslag, som under tiden möjligen kunde framkomma, åsamkas större utgifter än som för en vanförestalt under vanliga förhållanden skulle bliva nödvändiga.

Men dessutom synes det mig, att det är mycket betänkligt, att socialministern framlägger ett förslag, som i vissa avseenden säkerligen, därest det av riksdagen bifalles, kommer att bliva ganska ödesdigert för hela övre Norrlands befolkning.

Jag tänker nu på Västerbottens och Norrbottens län. Anstalten i Härnösand blir så stor, att den för överskådlig framtid fyller behovet av vårdplatser för alla Norrlands vanföra.

Ätminstone har man rätt att antaga eller hoppas, att de vanföra icke skola komma att ökas i den grad, att anstalten i fråga kommer att bli otillräcklig annat än möjligen i en mycket avlägsen framtid.

Med det stora antal provinsial- och distriktsläkare, vilka under de senare åren antagits av staten å större platser å landsbygden i Norrland, har man ju anledning att hoppas, att de sjukdomar, som ofta nog förorsaka vanförhet, skola komma att övervinnas utan vanförhet som följd.

Nu blir följden, att de vanföra skola sändas från övre Norrland till Härnösand. Har man då gjort klart för sig, vilka stora olägenheter detta kommer att medföra?

Jag har här satt upp en liten tabell, som utvisar distanserna från övre Norrland till Härnösand. Räknar man från Kiruna, så är det till Härnösand ett avstånd av 883 kilometer och från Gällivare är det ett avstånd av 783 kilometer. Norrut ifrån Gällivare till exempel till Vittangi är det ungefärligen 100 kilometer, och räknar man från Vittangi längst norrut till byarna, som ligga på vägen till Karesuando, är det ytterligare 100 kilometer. Går man återigen österut till exempel till Tärendö, Masugnsby, Korpilombolo och andra ställen. är det också ytterligare 100 kilometer. Det blir kolossala avstånd, som de vanföra måste föras fram endast för att komma till järnvägen. Från Övertorneå är det 801 kilometer till Härnösand, från Haparanda 781, från Luleå 650, från Piteå 620, från Skellefteå 576, från Lycksele 439 och från Umeå 359 kilometer. De vanföra kunna icke företaga dessa långa resor utan vårdare, vilket blir kostsamt och betungande för föräldrar och målsmän. De långa avstånden göra det även så gott som omöjligt för föräldrar, syskon och målsmän att så ofta som de önska besöka anstalten för att tillse sina barn, syskon eller skyddslingar, och säkerligen kommer detta att allra hårdast gå ut över mödrarna, vilka äro bundna av de dagliga göromålen i hemmen, som de flesta av dem icke kunna lämna för en lång resa till anstalten, oaktat de helt säkert med de ömmaste band äro fästade vid dessa barn, som de under årtal ägnat en uppoffrande kärlek och skötsel. Visserligen är det en ofantligt stor glädje och tillfredsställelse för dem att veta, att barnen ha det gott och bra på en anstalt, varest de få den bästa vård och skötsel, kanske bättre än i hemmet, och dessutom få lära sig förfärdiga nyttiga ting, men man bör dock även ta hänsyn till föräldrar, syskon och andra anhöriga och icke förlägga anstalten på längre avstånd från den ort, som den skall gagna, än som är oundgängligen nödvändigt, så

*Ang.
vanförestalt
i Härnösand.
(Forts.)*

Ang.
vanförestalt
i Härnösand.
(Forts.)

mycket mer som alla sakkunniga hava varnat därför. Den bästa avsättningen för de alster, som å anstalten förfärdigas, har man genom de besökande, vilka givetvis äro intresserade av att taga med sig prov på deras färdigheter för att visa anhöriga och vänner.

Kasernkommittén har i skrivelse den 2 december 1926 hemställt, att kustartilleriets kasern i Härnösand måtte omändras till vanförestalt för Norrland i huvudsaklig överensstämmelse med utarbetade ritningar för detta alternativförslag och att norrlandsföreningens skrivelse om ett byggnadsanslag å 609.500 kronor icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Infordrade utlåtanden häröfver hava avgivits av byggnadsstyrelsen och medicinalstyrelsen. Medicinalstyrelsen har funnit det nödigt att först inhämta yttrande av styrelsen för svenska vanförestaltarnas centralkommitté, och jag skall be att få anföra några ord ur styrelsens yttrande.

Den första av de av kommittéstyrelsen uppställda huvudpunkterna avser frågan, huruvida vanförestården på ett tillfredsställande sätt kunde ordnas i Norrland med endast en för hela Norrland gemensam vanförestalt i stället för av vanförestårssakkunniga ifrågasatta tvenne anstalter. I sådant avseende har kommittéstyrelsen i huvudsak yttrat följande: För Norrland i dess helhet erfordrades två vanförestalter, i det att övre Norrland sannolikt ej komme att låta sig nöja med att begagna en så långt söderut som i Sundsvall eller Härnösand belägen dylik anstalt. En anstalt, avsedd för södra Norrland, borde därför ej tilltagas alltför stor, ty detta skulle försvåra tillkomsten av en för övre Norrland erforderlig anstalt. Att en vanförestalt i Härnösand enligt föreliggande förslag skulle bliva mycket större än en anstalt i Sundsvall enligt norrlandsföreningens förslag, vore således icke att anse som en förtjänst. Möjligt vore emellertid att tillfredsställande lösa frågan genom uppförande av endast en vanförestalt i Norrland, men en uppdelning på två anstalter hade ur rena vanförestårssynpunkter avgjorda företräden. Därest vanförestårdens utveckling från början inställts på programmet en vanförestalt för Norrland, skulle sannolikt varken Sundsvall eller Härnösand hava föreslagits såsom lämplig förläggningsort för en anstalt.

Härefter behandlar kommittéstyrelsen frågan, vilket av de båda föreliggande förslagen, anstalt i Sundsvall eller anstalt i Härnösand, som från ren vanförestårssynpunkt vore att föredraga. Kommittéstyrelsen har därvid ansett sig böra förorda Sundsvallsförslaget under åberopande huvudsakligen av de förut här omnämda omständigheter, som vid jämförelse med Härnösandsförslaget ansetts tala till övervägande del för förstnämnda förslag. Kommittéstyrelsen har sålunda framhållit, att Härnösandsanstalten, såsom isolerad från anstalt för allmän sjukvård å platsen, skulle representera den typ av vanförestalter, som vanförestårssakkunniga ansett böra med tiden övergivas.

Här synes det vara kasernkommitterade som vilja vara de bestämmande. oaktat såväl styrelsen för svenska vanförestaltarnas centralkommitté som medicinalstyrelsen ansett sig ur ren vanförestårssynpunkt kunna giva Sundsvall företrädet framför Härnösand, vilka styrelser väl äro de förnämsta auktoriteter på detta område inom vårt land. Vad som i detta avseende är ägnat att väcka förvåning, är att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, vilken väl har att i första hand tillse den sociala utvecklingen i vårt land, således även i Norrland, utan vidare tar för gott, vad kasernkommittén dekreterar i strid med våra förnämsta auktoriteter på området. Det synes mig, som om herr statsrådet under förhandenvarande förhållanden bort följa marinförvaltningens hemställan, att kasernkommitténs förslag icke måtte vinna Kungl. Maj:ts gillande utan att frågan om etablissemangets framtida användning måtte göras till föremål för förnyad utredning.

För att få värden om de vanföra ordnad på bästa sätt för det vidsträckta

Norrland drar jag, herr talman, icke i betänkande att yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till min motion.

Ang.
vanförestalt
i Härnösand.
(Forts.)

Herr Frändén: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att få till Kungl. Maj:t och statsutskottet framföra ett värdsamt tack för att de var på sitt håll gjort det möjligt, att detta ärende nu ligger på kammarens bord. Jag framför detta tack förnämligast från de 200 à 300 vanföra, som finnas i Norrland och som för närvarande vänta på plats att få komma in på en vanförestalt och där få sina plågor och lyten lindrade och minskade.

Det är verkligen beklämmande, när herr Enhörning här kommer upp och yrkar avslag på detta utlåtande. Han borde om någon, med den erfarenhet, han har, vara lika tacksam som jag för att verkligen denna fråga, jag vågar säga denna angelägna sjukvårdsfråga, kommit fram. Men det är ju så, om man lånar sig till att säga saker, som man icke tänker. Herr Enhörning kommer och talar till förmån för de där avlägset boende föräldrarna uppe i Norrbotten och Västerbotten. Jag kan först som sist få erinra om att när det gällde förläggningen av en hovrätt, som ansågs så nödvändig i Norrland, så yrkade herr Enhörning avslag, när han icke kunde få den förlagd till Sundsvall. Jag vågar således påstå, att det är icke några ömhjärtade känslor för de avlägset boende i Norr- och Västerbotten, som herr Enhörning har framfört, utan det är helt andra, mycket, mycket mindre intressen, lokalintressen, som han företräder, och jag hoppas också, att kammaren icke för en enda minut lånat sitt öra åt hans avslagsyrkande.

Herr Enhörning sade, att vi i Norrland arbetat för denna sak i tio års tid, men vi ha arbetat ända sedan 1910 på att få en vanförestalt i vår landsända, och jag är sålunda verkligen inne i frågan och känner behovet av en anstalt långt, långt bättre än herr Enhörning.

Jag ber, herr talman, att få på det livligaste yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Petrén: Herr talman! Då jag tillhörde de sakkunniga, som herr Enhörning åberopade till stöd för sin motion, anser jag mig böra med ett par ord redogöra för anledningen till att jag såväl i kasernkommittén som i statsutskottet anslutit mig till det förslag som här nu föreligger.

Det är riktigt, att de vanföresakkunniga förordade, att Norrland skulle få två anstalter — man tänkte sig då en i Sundsvall och en i övre Norrland, till exempel i Umeå — och att man såvitt möjligt skulle försöka få dem belägna intill ett länslasarett i intim kontakt med detta.

Det är ju alldeles givet, att om man ser saken ur ren vanförevårdssynpunkt, är detta de sakkunnigas förslag allttjämt att förorda, men jag förmenar, att man kan icke alldeles bortse ifrån rent ekonomiska synpunkter, i varje fall kunna icke de, som sitta i statsutskottet göra det, och då det nu visar sig, att man i denna kasern kan få en mycket bra vanförestalt — det finns intet, som kan invändas mot de lokala anordningar, som här erhållas — och detta för billigt pris, synes det mig, att det icke är möjligt annat än att bifalla det förevarande förslaget. Vi få dock denna anstalt för 3.900 kronor per plats, under det den nya anstalt, som nu herr Enhörning föreslår skulle byggas i Sundsvall, skulle komma att kosta omkring 7.900 kronor per plats. Och för Norrlands eget vidkommande torde det vara av stor betydelse, att den av Kungl. Maj:t föreslagna anstalten nu kommer till stånd, ty detta innebär ju, att vanförefrågan för Norrland blir löst inom loppet av ett par år, under det att det helt naturligt skulle komma att taga mycket lång tidrymd, innan man kunde få anslag till två anstalter för Norrland.

Då herr Enhörning talade om att det är så långa resor från övre Norrland

Ang.
vanförestalt
i Härnösand.

(Forts.)

ned till Härnösand, så vill jag erinra om att för närvarande ha de vanföra från Norrland att resa mycket, mycket längre: ända ned till Stockholm, och komme Sundsvallsanstalten till stånd, finge de från övre Norrland resa till Sundsvall. Och vi kunna vara tämligen övertygade om, att om Sundsvallsanstalten nu skulle komma till stånd, skulle det dröja mycket länge, innan anstalten i övre Norrland bleve byggd.

Jag förmenar alltså, att hellre än att dröja ett oberäkneligt antal år framåt för att få den absolut bästa lösningen av Norrlands vanförefråga, borde man nu taga denna dock mycket goda lösning för Norrland, som omedelbart kan vinnas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Enhörning: Ja, därför att händelsevis en kasern i Härnösand blivit ledig, skall däri nu ovillkorligen inredas en vanförestalt, som blir så stor, att den kommer att så gott som för all framtid vara tillräcklig för Norrlands behov. De sakkunniga, varibland jag också räknade den ärade siste talaren, hava varit med på att det borde bli tvenne anstalter för Norrland: den ena i Sundsvall eller Härnösand och den andra till exempel i Umeå. Det säger sig självt, att tvenne anstalter fylla behovet på ett mycket lyckligare sätt än en stor anstalt i Härnösand skulle göra — det tycker jag även doktor Petréen borde medgiva. Det blir för långt för befolkningen i övre Norrland att under långliga årtionden framåt skicka sina vanföra ned till Härnösand, och då det nu dröjt så länge som det gjort för att få en anstalt i Norrland, är det dock icke någon så stor brådska att vi icke kunde dröja ännu ett år. Utan tvivel skulle nämligen föreningen i Sundsvall vara färdig att redan nästa år upptaga bygandet av anstalten i fråga, men just när man kommit fram till en lycklig lösning, råkar den där olyckliga kasernen i Härnösand att komma fram och omöjliggöra en önskvärd lösning av frågan.

Jag anser för min del, att det är absolut det klokaste vi kunna göra att så ordna, att vi få tvenne mindre anstalter i Norrland och icke en stor, och jag är fullkomligt övertygad om att samtliga här närvarande medlemmar av kammaren måste erkänna detta, om de intresserat sig för frågan.

Min ärade vän på norrlandsbänken, herr Frändén, sade, att jag yrkat avslag på förslaget om inrättandet av en hovrätt i Norrland, därför att den icke kom till Sundsvall, men detta är ett fullkomligt misstag. Det var en ärad representant från Umeå, numera medlem av vår ärade regering, som gjorde detta yrkande, och för övrigt var det ju fråga om, att det icke skulle bli en enda hovrätt i Norrland utan framdeles två, därav den ena i Sundsvall, under det den andra skulle så småningom etableras i övre Norrland. Jag måste således be herr Frändén vara så god och titta efter i hävderna och finna, att jag har fullkomligt rätt, då jag säger, att jag icke yrkade något sådant, och icke påböda mig någon skuld i det avslagsyrkande, som framkom beträffande hovrätten i Sundsvall.

Herr Petréen: I anledning av herr Enhörnings senaste yttrande vill jag ännu en gång understyrka, att om det också vore bättre att få två vanförestalter i Norrland, bleve det också vida större kostnader, och detta måste man enligt mitt förmenande taga någon hänsyn till från riksdagens sida.

Vidare skulle det taga en vida längre tid, innan anstalterna för Norrland komme till stånd, medan genom det föreliggande förslaget vinnes, att vi mycket snart få en anstalt, som täcker det för hela Norrland förefintliga behovet av anstaltsplatser för vanföra.

Medan jag har ordet, vill jag begagna tillfället fästa uppmärksamheten på att styrelsen för svenska vanförestaltarnas centralkommitté i sitt yttrande

framhållit, att för att anstalt i Sundsvall skall kunna komma till stånd torde det behövas vida större statsbidrag än till halva anläggningskostnaden. Skall föreningen låna upp hälften av byggnadskostnaderna, får den så stora räntor på sina lån, att det är fråga, om det för anstaltens drift blir tillräckligt med de bidrag, som från stat och landsting utgå till de nuvarande vanförestalternas driftkostnader.

*Ang.
vanförestalt
i Härnösand.
(Forts.)*

Herr Enhörning anmärkte, att driftkostnaderna för en anstalt i Sundsvall av Kungl. Maj:t beräknats för högt, därför att man gått efter Stockholmsförhållanden. Emellertid ha de ju beräknats lika högt i fråga om Härnösand, och räkna med billigare levnadskostnader i Sundsvall än i Härnösand kan man väl i varje fall inte.

Då ett bifall till utskottets hemställan innebär, att man på billigaste sätt och ändå tillfredsställande samt på kortast möjliga tid får vanförefrågan löst för hela Norrland, anser jag, att det finns synnerligen goda skäl för riksdagen att bifalla utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Härnösands stad;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående förhyrande av bostad åt landshövdingen i Västernorrlands län jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 109, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1927—1928 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna;

nr 47, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om tillfällig löneförbättring under budgetåret 1927—1928 för vissa befattningshavare vid Tumba bruk;

nr 48, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om anslag för restaurering och inramning av fem utav nationalmuseum till deposition i riksdagshuset föreslagna större oljefärgstavor m. m.;

nr 49, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om anslag för tryckning av register över prästeståndet och borgarståndet vid riksdagarna under perioden 1809—1866 m. m.; samt

nr 50, i anledning av väckt motion med vissa förslag angående värdskapet för och vården om riksdagshuset.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Om pension åt
vissa dom-
sagobiträden.*

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 51, i anledning av väckt motion om anslag till beredande av pension åt vissa icke rättsbildade domsagobiträden.

I en inom första kammaren av herr *Lindhagen* väckt, till bankoutskottet hänvisad motion, nr 187, hade hemställts, att riksdagen ville, i avvaktan på en definitiv rationell ordning eller ett antagligt provisorium, bevilja efter vederbörande utskottsutslag ett erforderligt förslagsanslag för beredande av pension efter regeringens omprövning åt sådana under lång tid anställda biträden, som nödgats därförinnan lämna sina befattningar på grund av överårighet, sjukdom eller annan oförvållad orsak.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion I: 187 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: I anledning av detta utskottsutlåtande har jag endast att anmärka, att utskottet givetvis icke kunnat komma till något annat resultat, då utskottet endast haft till uppgift att passa på, hur det föregående avgörandet rörande de icke rättsbildade biträdenas i domsagorna levnadsförhållanden skulle av kammaren ordnas. Men genom detta utlåtande få vi i alla fall ytterligare konstaterat till vår framtida uppmärksamhet, att den lösning, som här skett, är stridande mot alla andra lösningar, som anses rättmätigt böra vidtagas av statsmakterna inom justitieregimens område. Ty beträffande de olika verken har man ansett, att tjänstemännens arbete, från den högstes till den lägstes, innebär en statsanställning och sålunda skall av staten behörigen avlönas, men fortfarande undantagas därifrån de icke rättsbildade domsagobiträdena. Av detta framgår ännu mera tydligt, att när riksdagen avslår min motion om avsättande av ett anslag för att bereda de äldsta biträdena, som nu är efter år måste avgå, en behörig pension, betyder detta också ett erkännande av att den lilla reform till deras fördel, som nyss antogs, lämnar den nuvarande generationen av biträden i domsagor utan erforderlig hjälp i pensionsavseende. De kunna nämligen aldrig uppnå en något så när anständig pension; och de allra äldsta få praktiskt taget ingen pension alls enligt den anordning, riksdagen nyligen beslutat.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

*Ang.
utvidgning av
författarrätten.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 11, 13 och 24 §§ i lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 11 mars 1927 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 221, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 11, 13 och 24 §§ i lagen den 30 maj 1919 (nr 381) om rätt till litterära och musikaliska verk.

2 och 11 §§ i Kungl. Maj:ts ifrågavarande lagförslag lydde:

2 §.

Författare äge — — — — för hand.

Därjämte have författare till skrift eller muntligt föredrag uteslutande rätt att offentligen föredraga verket och författare till dramatiskt, mimiskt

eller kinematografiskt verk uteslutande rätt att offentligen uppföra detsamma ävensom tonsättare uteslutande rätt att offentligen utföra av honom komponerat musikaliskt verk.

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

Författare äge — — — — av verket.

11 §.

Utan hinder av vad i denna lag är stadgat vare tillåtet:

- 1) att vid — — — — ytterligare utveckling;
- 2) att utgiven dikt begagnas såsom text i musikaliskt verk eller på konsertprogram;

3) att mindre — — — — punkt avses.

I fall — — — — översättning tillåten.

I vetenskaplig — — — — använda förfarandet.

Har skrift eller muntligt föredrag utgivits, vare offentligt föredragande därav tillåtet,

då åhörarna äga tillträde utan avgift och återgivandet icke heller eljest sker i förvärvssyfte, eller

då den av återgivandet härflytande inkomst är avsedd för välgörande ändamål och den eller de föredragande icke erhålla någon ersättning.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft en inom första kammaren i anledning av propositionen väckt motion, nr 331, däri herr *Pauli* hemställt, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

- 1) att förevarande proposition måtte av riksdagen lämnas utan bifall; samt
- 2) att den i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under 1).

Reservationer hade avgivits

1:o) av herr *Hederstierna*, som, med instämmande av herr *Jansson* i Edsbäcken, yrkat, att riksdagen måtte, med avslag å motionen, bifalla propositionen;

2:o) av herr *Edw. Larson*, som på anförda skäl hemställt,

- 1) att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas med den ändring att 11 § i förslaget erhöles följande lydelse:

»11 §.

Utan hinder av vad i denna lag är stadgat vare tillåtet:

- 1) att vid — — — ytterligare utveckling;
- 2) att utgiven dikt begagnas såsom text i musikaliskt verk eller på konsertprogram;

3) att mindre — — — punkt avses.

I fall — — — översättning tillåten.

I vetenskaplig — — — använda förfarandet.

Har skrift eller muntligt föredrag utgivits, vare offentligt föredragande därav tillåtet,

då åhörarna äga tillträde utan avgift och återgivandet icke heller eljest sker i förvärvssyfte, eller

då den av återgivandet härflytande inkomst är avsedd för välgörande ändamål och den eller de föredragande icke erhålla någon ersättning, eller

då återgivandet huvudsakligen avser underhållning och den eller de föredragande icke erhålla någon ersättning.»; samt

Ang.
utvidgning av
författarrätten.

2) att den i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom den i första punkten gjorda hemställan;

(Forts.)

3:o) av herr *Bissmark* med avseende å motiveringen.

Herr Hederstierna: Jag är ledsen att jag genast får lov att gå, efter vederbörlig kvittning, men jag har hela tiden i utskottet hållit på att man borde bifalla denna proposition. Jag får ju framlägga mina skäl så kort som möjligt, men jag vill säga, att för mig har det icke förefunnits någon tvekan alls i denna fråga.

När man som jag hyllar den principen, att författarna ha äganderätt till sina verk, och dessa författare genom dem, som föra deras talan, pretendera att få begagna sig av denna äganderätt och få ersättning, om man vill använda deras egendom, så förstår jag icke, hur man kan avböja ett sådant förslag. Dessa ägare skola väl vara skyddade till sin egendom likaväl som andra ägare. Detta ha vi redan erkänt i fråga om dem, som skriva musikaliska verk. De hava full rättighet att begära ersättning av dem, som använda deras arbeten, och jag kan icke förstå, att det är någon skillnad mellan musici och författare. Båda hava utarbetat sina verk, och vill någon begagna sig av dessa, så bör han ersätta författaren. Det är icke mer än författarnas rättighet, att de, som njuta av deras verk, ha skyldighet att ersätta dem. Detta är för mig sålunda en så klar sak, att jag kan icke förstå dem, som vilja på något sätt avböja detta förslag.

Författarna skola hava sin ersättning. Det bör vara en skälig ersättning, men ersättning skola de ha, och på denna grund ber jag, herr talman, att få yrka bifall till propositionen.

Herr Larsson, Jacob: Det är väl icke någon, som icke kan dela den uppfattningen, att det är angeläget, att författarna få tillgodonjuta skälig inkomst av sitt arbete, men detta är en sak; en annan är den föreliggande kungl. propositionen, som vill utsträcka skyddet för författarrätten långt utöver vad rimligheten fordrar.

Om man ser på hur detta lagförslag har tillkommit, så veta vi ju, att förut har det icke ens från författarehåll väckts något slags anspråk på att få uppbära ersättning för tillfälligt föredragande av deras alster. Det, som har väckt anspråket nu, är tillkomsten av radieringen, och författareföreningens framställning till regeringen bygger uteslutande på detta nytillkomna faktum. Alla måste ju medgiva, att det verkligen föreligger orsak att taga under övertägnande en lämplig lagstiftning i detta avseende, men departementschefen har ansett, att man nu skulle taga steget fullt ut och således även kräva ett skydd, som författarna aldrig förut ha satt i fråga, och ett skydd, som för författarna ekonomiskt sett ingenting betyder. Det är således fullkomligt riktigt, som det inom lagrådet erinrats, att med avseende å den övriga uppläsningen skulle ett skydd icke ge författarna någon nämnvärd ekonomisk fördel, men detta skydd skulle däremot för den stora allmänheten försvåra en förbindelseled till våra kulturskatter.

Förhållandet är ju det, att särskilt inom föreningsvärlden anordnas en mängd föredrag, som icke äro uteslutande avsedda för föreningsmedlemmarna utan till vilka allmänheten har tillträde, och ofta upptages där en liten avgift för att täcka omkostnaderna för lokal och varjehanda annat. I de allra flesta av dessa fall måste den föredragande också ha någon rimlig ersättning för resekostnader och sådant. Vid ett sådant möte förekommer ganska ofta uppläsning. Nu skulle enligt detta lagförslag sådana föredrag bli beroende av vederbörande författares samtycke. Hur skulle det vara möjligt för alla associationer, som verka i

folkbildningens och allmänt kulturellt syfte hela landet över, att för varje särskilt fall skaffa sig medgivande av författaren eller dennes rättsinnehavare.

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

Nu har en reservant, herr Edward Larson i Lerdala, trott, att man skulle kunna utvidga gränsen för den fria föredragsverksamheten genom att taga in en bestämmelse om att förbudet icke skulle gälla, då återgivandet huvudsakligen avser *underhållning* och den eller de föredragande icke erhålla någon ersättning. Så, som detta är formulerat, visar det tydligt, hur svårt det är att här söka uppdraga någon verkligt tillfyllestgörande gräns. Underhållning är ju ett begrepp, som för de allra flesta syftar på nöjestillställningar av ett eller annat slag, men om lagen antages, även med det av reservanten föreslagna amendementet, skulle följden bli att — för att taga ett så drastiskt exempel som möjligt — om en religiös förening anordnar ett för allmänheten öppet möte, där en avgift upptages för att täcka möteskostnaden, och vid denna tillställning en person håller ett föredrag, därvid han slutar med att i uppbyggelse-syfte föredraga ett religiöst poem eller uppläser en predikan eller en betraktelse ur en publicerad betraktelsesamling, skulle detta falla under lagen. Detta må väl i alla fall anses vara orimligt.

Men det behöver icke vara ett religiöst möte. Det kan vara i rent kulturfrämjande syfte som ett föredrag hålles, till exempel i litteraturhistoria, vilket illustreras genom uppläsande av några moderna diktverk.

Det har påpekats här, att offentligt föredragande är tillåtet, då åhörarna äga tillträde utan avgift och föredraget icke heller eljest sker *i förvärvssyfte*. men jag föreställer mig att det är mycket svårt att avgöra, om det kan anses vara i förvärvssyfte, som en föredragshållare uppträder och uppläser ett diktverk, därför att han får en rimlig ersättning för sin resekostnad och sina besvär. Hans syfte är naturligtvis icke att förtjäna pengar, utan det är att främja den allmänna bildningen.

Då nu förhållandet är, att ingenting annat föranlett detta lagförslag än uppkomsten av rundradiorörelsen, då det är på denna omständighet, som författarföreningen grundar sitt anspråk på skydd och då svenska akademien tillstyrkt förslaget med avseende å skydd vid uppläsande medelst radio, då undrar jag verkligen, om icke det riktiga vore, att den begärda utsträckningen av skyddet för författarrätten begränsades till det slags föredragande, som är av avgörande betydelse här och det enda, på vilket författarföreningen stött sig. Därvid förekommer dock den omständigheten, att vi ha att vänta en internationell kongress, som skall upptaga till omprövning just denna fråga om förhållandet mellan radiorörelsen och författarna, och det är väl därför som inom lagrådet, fullkomligt berättigat, yrkats, att man skulle se tiden an och avvakta vilket resultat som kan framkomma av denna kongress. Det förefaller mig, att detta skulle stå i ganska god överensstämmelse med ett yttrande av departementschefen, vari han säger, att man icke här skall lagstifta på sådant sätt, att man föregriper den ståndpunkt, vi kunna komma att intaga till ett eventuellt kongressresultat. Departementschefen synes emellertid hava med det föreliggande lagförslaget velat åstadkomma i viss mån ett sådant föregripande.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bissmark: Jag har vid utskottets utlåtande antecknat en reservation med avseende å motiveringen.

Principiellt står jag på samma ståndpunkt som herr Hederstierna, i det jag anser, att författarnas rätt till skydd för offentligt föredragande av litterära verk bör lagfästas. Emot utskottets motivering har jag ingenting annat att anmärka, än att den icke på något sätt gör något positivt uttalande för att

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

angiva vissa riktlinjer för huru denna rätt skall begränsas. Utskottet kritiserar den kungl. propositionen men säger icke alls, huruvida det självt har någon linje att gå på, då det gäller att bestämma begränsningen. Man får närmast det intrycket, att utskottet har ansett, att det vore tillräckligt, om författarnas rätt begränsades, såvitt rörde föredragande genom rundradio. Det för svar, som herr Jacob Larsson presterat för utskottet, går ju i samma riktning och gör samma intryck.

För min del hade jag tänkt mig, att utskottet skulle hava kunnat på ett positivt sätt angiva, hur man skulle ordna denna begränsning. Någon begränsning måste nämligen finnas, det är ju alldeles uppenbart, och den i propositionen angivna är enligt min mening icke tillfredsställande.

Det har från författarehåll framkastats den tanken, att man skulle göra den begränsningen, att om föredragandet skedde antingen yrkesmässigt eller i förvärvssyfte, skulle det vara förbjudet utan författarens medgivande. Jag tror inte heller, att denna begränsning är fullt lycklig, men jag tror, att om man kunde kombinera dessa båda villkor på det sättet, att det skulle vara förbjudet, om föredragandet skedde i förvärvssyfte och av person, som yrkesmässigt ägnar sig åt recitation eller skådespelarkonst, skulle man få en tillräcklig gräns för författarnas anspråk. Jag tänker t. ex. på sådana fall, då författarna själva uppläsa sina verk, som nu mera rätt allmänt förekommer. Jag tar ett sådant fall som den humoristiske författaren Dan, som reser omkring och läser upp sina små humoresker. Nog skulle det vara förargelseväckande, om en skådespelare reste omkring och föredrog dessa humoresker kanske samtidigt med författaren själv. Det förekommer rätt som oftast diktalster, som genast slå igenom och bli populära. Om författaren vill ombesörja det muntliga föredragandet själv eller genom annan person, är det icke lämpligt att tillåta en yrkesskådespelare eller recitator att göra intrång härutinnan.

De i den kungl. propositionen medgivna undantagen göra emellertid begränsningen ej tillräckligt stark. I båda momenten förutsattes, att den uppläsande icke har fått någon ersättning, d. v. s. i ena momentet står, att återgivandet icke skett i förvärvssyfte, och i det andra, att den föredragande icke erhållit någon ersättning. Det är enligt min mening att göra begränsningen för ringa. Vidare talas om sådana föreställningar, då åhörarna äga tillträde utan avgift eller då den av återgivandet härflytande inkomsten är avsedd för välgörande ändamål. Det är icke heller tillräckligt. En reservant i utskottet har ju velat tillägga, att sådana tillställningar, som ske i underhållningssyfte, skulle vara likställda med dessa bägge slag av tillställningar, men det förefaller mig, som om alla dessa tre begränsningar vore otillräckliga, om man lägger så stark vikt på att ingen ersättning eller intet arvode får utgå.

Jag är, herr talman, ense med utskottet i dess kläm, men jag anser, att man bör avvakta den internationella kongressen i Rom och att de av Kungl. Maj:t föreslagna begränsningarna icke äro tillräckliga. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets kläm men däremot hemställa om ogillande av utskottets motivering för att på det sättet poängtera, att det torde finnas möjlighet att sätta begränsningen på ett annat sätt, än Kungl. Maj:t och utskottet tänkt sig.

Herr statsrådet **Thyrén**: Herr talman! Det förhåller sig med detta ärende på liknande sätt som med ett annat lagärende vi helt nyss haft under debatt, att det är äldre än det kanske genast ser ut. Redan år 1925 kom Sveriges författareförening in till Kungl. Maj:t med en skrivelse. Anledningen till att denna skrivelse då blev liggande har jag icke kunnat utröna, men det har i alla fall icke den gången berott på kongressen i Rom. Nu har denna kongress

dykt upp, och den skall hållas under år 1927. Nu har man sålunda den som uppskovsskäl. Jag tillåter mig börja med denna kongress.

Det föreligger nu det faktum, som jag icke kände till, då propositionen avgavs — annars skulle jag nog hava talat om det. Man kan nämligen nu med bestämdhet säga, vad kongressen, om den nu leder till något resultat alls, kommer att föra med sig. Det är nämligen Bureau international de Berne som dirigerar denna kongress jämte ett utskott från den stat, där kongressen skall hållas, d. v. s. Italien. Byrån och utskottet hava tillsammans framlagt förslag med motivering angående vad som skall beslutas i kongressen, och där kan man sålunda se vad det blir, om det nu blir någonting alls. Det är helt enkelt alldeles som i propositionen den nakna förklaringen, att författarna hädanefter skola i avseende å radion ha alldeles samma ställning, som musikerna redan ha. Väl att märka, detta likställer författare och musiker och ingenting annat. Det innebär ingen extra fördel för författarna på något sätt, gentemot vad lagen medgivit musikerna. Varför gav man då icke författarna denna rätt, då musikerna erhöilo den? Ja, ingen människa anade då, att man kunde göra ett geschäft genom att resa omkring och recitera litteratur. I fråga om musik visste man, att detta kunde ske, men ingen tänkte på författarnas verk.

Jag vill här göra en anmärkning i anledning av herr Jacob Larssons yttrande, att enda anledningen var hänsynen till radion. Nej, det är ett fullkomligt misstag, vilket också synes av handlingarna, om man ordentligt genomläser dem. Tvärtom har det förekommit — efter vad som berättats mig och som är allmänt känt — att utan varje sammanhang med radio har en skåde-spelare gjort turnéer kring landet och på några veckor inhöstat tiotusentals kronor på uppläsning, utan att författarna fått ett enda öre. Det är sålunda icke blott radio som det gäller, utan helt enkelt rättvisan, att samma bestämmelser, som gälla för musikerna, också skola gälla författarna.

Jag återkommer till kongressen. Man slutar med ett förslag till lagparagraf, som lyder alldeles som jag sagt, men för säkerhets skull skall jag läsa upp förslaget på originalspråket, så att var och en kan själva höra, huru det låter: »Les auteurs d'œuvres littéraires ou artistiques jouissent du droit exclusif d'autoriser la communication de leurs œuvres au public par la télégraphie ou la téléphonie avec ou sans fil, ou par tout autre moyen analogue servant à transmettre les sons ou les images.» Det är som sagt förslaget till lagparagraf. Så komma vi till motiveringen. Då är först att märka, att man uttryckligen upp-tager frågan, om man möjligen skulle våga sig på att reglera de jämknin-gar, som det ena eller det andra landet skulle vilja hava med avseende å radion och dess förhållande till författarna, men man avvisar detta såsom omöjligt för kongressen. Det heter där uttryckligen: »On ne voit pas pourquoi et comment elle répondrait à toutes les questions qui se posent lorsqu'il s'agit d'appliquer les lois internes.» Så heter det vidare såsom motiv härför: »Il suffit qu'elle énonce le principe en vertu duquel l'auteur possède un droit exclusif sur une telle utilisation de son œuvre, comme elle l'a fait pour l'adaptation des œuvres musicales» o. s. v. Man begär alltså icke något mera än att den princip, som redan gäller för musikerna, också skall gälla beträffande författarna. Jag må säga, att jag har utomordentligt svårt att förstå, varför författarna skola behandlas såsom styvbarn och ha gjort det i så pass många år. Varför skola vi då vänta på kongressen, vilken, om den överhuvud taget säger någonting alls, icke säger något mera, än vad vi i detta förslag säga? Det är inte lätt för en vanlig människa att begripa, att kongressen kan ha den allra minsta inverkan på detta beslut. Det är väl uppenbart, att om det blir någonting, blir det detsamma som vi nu säga, och i motsatt fall blir det ingenting alls.

Emellertid skall jag även tillåta mig att meddela något om erfarenheterna

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

från Danmark, där man ända sedan 1912 haft en lag, som uttryckligen ger författarna den rätt, om vilken här är fråga. Härom säger en av Danmarks främsta jurister, som jag tillfrågat i saken, att lagen vid sin tillämpning knappast vållat större vanskligheter än dem, som alltid äro förbundna med en riktig ordning på detta område. Så kommer han till radion. »Tills vidare», säger han, »har vårt radioråd sökt att i godo komma överens med författarna genom att såsom fast regel giva dem ett 'beskedent' vederlag för varje begagnande av deras verk, och detta är säkert en indirekt gynnsam följd av vår lagstiftning på denna punkt. I det hela tror jag, att det allmänna rättsmedvetandet i Danmark mycket starkt kräver, att det — icke minst i dessa för litteraturen så vanskliga tider — lämnas författarna ett verksamt skydd mot det hänsynslösa utnyttjande från radiosällskapens sida, som de eljest skulle hava varit utsatta för, och att man icke kan tillägga de föregivna svårigheterna vid genomförandet någon som helst betydelse.»

Jag kan icke se annat än att denna danska ståndpunkt är till punkt och pricka precis densamma som vår. Jag vill gärna medgiva, att om man tänkte sig en orimlig tillämpning, skulle det icke vara bra, men något sådant har man icke funnit beträffande musikerna, i fråga om vilka en dylik lag redan finnes. Vad ungdomsklubbarna beträffar, kommer den aldrig att beröra dem, utan här är fråga om vad som sker på *offentliga* tillställningar. Om man emellertid tänker sig, att en nykterhetsförening har ett möte, därvid musik utföres, inte har man hört, att det finns något hinder för att man vid sådana möten kunnat konstruera upp detta, och det är enligt min mening fullständigt nonsens. De hava fullständigt kunnat klara sig hittills, och det komma de även fortfarande att göra. Inte kommer Karlfeldt att bråka, om någon läser upp hans »Svarte Rudolf», inte heller kommer Heidenstam att göra det, om någon läser upp ett alster av honom. Ju mer en författare är värd att läsas, desto mindre möjlighet är det för att han bråkar. Denna invändning är sålunda fullkomligt uppkonstruerad.

Till yttermera visso vill jag tillägga, att om någon skulle frukta för att författarna skulle vara kitsligare än musikerna, har jag för min del inte det allra minsta emot att gå med på den reservation, som är avgiven av herr Larsson i Lerdala, och därmed måste väl all rättfärdighet vara uppfylld.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag får till en början anföra en ursäkt för att jag icke var på min plats, när denna överläggning började. Jag avlägsnade mig nämligen och gick upp till lagutskottets kansli för att läsa ett korrektur. Det var med stor bestörtning jag fann, att striden var i full gång, när jag kom åter. Det var en så lång lista av föregående ärenden, att jag icke kunde tänka mig, att man redan skulle hava hunnit så långt. Nu är det väl mindre viktigt, om jag är här eller icke, men det kanske kan se illa ut, om utskottets ordförande icke passar tiden. Jag har sålunda icke varit i tillfälle att höra andra talare än herr Bismark och herr justitieministern, vars anförande ju var det allra viktigaste, varför det ju var bra att jag fick höra honom.

Jag skall nu med några ord söka bemöta vad dessa herrar sagt och vill då börja med herr Bismark.

Såsom förklaring till att lagutskottet icke närmare ingått på några riktlinjer, vill jag säga, att detta, såsom ärendet låg till, kan vara ganska naturligt. Man hade all anledning att vänta, att på kongressen i Rom skulle tagas upp icke allenast rundradions inflytande på detta spörsmål utan även andra därmed sammanhängande frågor. Då är det väl ganska farligt att ge några riktlinjer, innan man sett resultatet av denna kongress.

Nu sade visserligen justitieministern, om jag rätt förstod honom, att kon-

gressens beslut kan utfalla allenast på ett visst av statsrådet här angivet sätt. Men det är väl rätt svårt för en vanlig människa att förstå detta. I varje fall måste väl diskussionen vid en sådan kongress vara vägledande för, huru en sådan fråga bör läggas.

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

Justitieministern tog ett exempel, som han fann upprörande, nämligen att en skådespelare rest omkring och förtjänat mycket pengar på uppläsning. Om en författares alster föredragas, kan jag ju medge, att det kan vara rimligt, att uppläsaren delar med sig, men jag kan icke se, att det är upprörande, om han behåller sin förtjänst oavkortad, ty uppläsaren får så mycket betalt, därför att hans konst såsom uppläsare är så stor. Han skördar guld för denna talang. Jag kan säga, att när en författare lämnat sitt verk till offentligheten, har han gjort sitt. Är det då en skådespelare eller någon annan skicklig uppläsare, som kan förtjäna på att läsa upp det, förstår jag icke, att detta kan lända författaren till någon skada. Härmed vill jag dock icke hava sagt, att jag icke kan finna det rimligt, att någon del av förtjänsten på lämpligt sätt kan tillerkännas honom genom lagstiftningen. Jag vill icke hava förnekat, att det kan finnas vissa skäl härför.

Vidare sade herr justitieministern, att han icke kunde förstå, att det var någon skillnad på musikerna och författarna. Ja, men det är väl ändå en väsentlig skillnad på dessa. Det är inte många människor, som kunna läsa noter eller spela dem, och det är ju alldeles klart, att då blir det enda sättet att njuta av musiken, att den utföres av någon annan. Men det är en kolossal skillnad då det gäller böcker, som vem som helst kan skaffa sig och sätta sig att läsa. Det är ju en helt annan krets som en författare når än en musiker. Det finnes många andra olikheter också, men jag tror icke, att man behöver närmare inlåta sig på att klarlägga dessa.

Allt som allt ligger frågan så till, att då man har anledning att förmoda, att det på den stundande kongressen skall vinnas en närmare utredning om hela denna sak, är det allt skäl att vänta. Nu sade justitieministern, att det är mycket ovisst, om en sådan kongress kommer till stånd. Ja, vi få väl se, hur det kommer att gå med den saken. I varje fall vågar jag hysa den uppfattningen, att frågan är för tidigt förelagd riksdagen, och redan på denna grund anser jag, att man bör ställa sig avvisande till propositionen, och hemställer därför om bifall till utskottets förslag.

Herr Pauli: Herr talman! Då jag väckt en motion med yrkande om avslag på propositionen, skall jag be att helt kort få säga några ord.

Jag har icke väckt denna motion av någon önskan att bereda författarna svårigheter i deras strävan att få rimligt vederlag för offentlig uppläsning av deras verk. Jag har fullt klart för mig, att de skönlitterära författarna — och det är ju närmast dem, det här gäller — tillhöra de personer, som ha det besvärligast och osäkrast ställt i samhället, och att de därför mycket väl kunna behöva få sina rättigheter och sina möjligheter till livsuppehälle bättre skyddade än för närvarande är fallet. Jag förstår också, att man från författarföreningens sida ansett, att nu, då rundradiorörelsen har tagit en sådan omfattning och på sina program upptagit uppläsning av skönlitterära verk i stor utsträckning, detta ger anledning till särskild uppmärksamhet och eventuellt till ingripande. Det bör observeras, att det är rundradiorörelsen, som utgör den egentliga förutsättningen för författarföreningens skrivelse och även för regeringens proposition. Men på samma gång, som man beaktar dessa synpunkter, måste man ju också önska, att ett tillmötesgående av författarnas berättigade intressen icke sker på det sättet, att man skapar möjlighet till trakasserier och besvärligheter för fullt legitima kulturbefrämjande syften. Det

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

är denna tankegång, som, förefaller det mig, har varit den ledande i lagråds-majoritetens avstyrkande av propositionen. Men med den avfattning, som lag-förslaget för närvarande har, förefinnes ingen garanti i detta avseende.

Justitieministern har tagit sikte särskilt på sådana yrkesmässiga uppläsare, skådespelare och andra, som på uppläsningsturnéer kunna tjäna in stora summor — 25,000 kronor har det visst sagts i vissa fall — utan att författarna få något med av detta. Och jag skall villigt medge, att allt talar för en anordning, varigenom en sådan rent yrkesmässig uppläsning i förvärvssyfte blir efterhållen på det sättet, att någon del av detta guld finner vägen till författarna. Men när man velat komma åt dessa yrkesmässiga uppläsare, har man formulerat lagen så, att om den skall tagas på allvar, kommer den att drabba även icke yrkesmässiga uppläsare och alla möjliga små amatörer, som ägna sig åt uppläsning vid enklare tillställningar för allmänheten med någon liten entré.

Herr statsrådet förklarade nu, att detta icke alls innebär någon fara. Justitieministern ställer sig som garant åtminstone för två namngivna författare, Karlfeldt och Heidenstam. Det är glädjande att höra, att han kan garantera, att från deras håll icke några svårigheter komma att beredas vid sådana tillfällen, som här är fråga om. Men jag undrar, om justitieministern vågar med samma frejdighet uppställa sig som borgesman för alla dem, det här gäller. Det är icke riktigt uppmuntrande att se den energi, med vilken den musikaliska fackföreningen, om vi så få kalla den, har gått tillväga. Man kan dock betara — utan att jag därför vill säga att jag är säker därpå — att lagen på sina håll kommer att tillämpas med större stränghet än justitieministern själv avser. Jag tror, att det är lämpligt, att vi söka få lagarna så formulerade, att de icke lämna utrymme till någon tvekan om hur de skola tillämpas, och jag delar den tveksamhet, som har uttalats av en föregående talare, huruvida ens herr Larsons i Lerdala reservation med förslag om formuleringen: »då återgivandet huvudsakligen avser underhållning», skulle vara betryggande.

Dessutom är det ju så, att under den i vår förda pressdiskussionen om denna sak framkommit en hel del uppslag, som det torde vara praktiskt att ta hänsyn till. Man kan t. ex. tänka sig, att vissa författare helt enkelt förklara, att de icke vilja få sina verk upplästa. De inlägga ett veto. Det har ju från författarnas sida uttryckts en önskan att icke bara få tillfälle att skörda inkomst av uppläsningarna utan att också kunna förhindra, att kläpare, som det heter, misshandla deras verk. Det kan bli ganska besvärligt särskilt för Radiotjänst att ha att göra med fall, där ett dylikt veto, ibland kanske utan något verkligt bärande motiv, avges. Radiotjänst har i sin inläga framkastat tanken på att man, bl. a. för sådana fall, skulle inrätta något slags förhandlingsnämnd. Jag tror, att en sådan nämnd skulle ha en viktig uppgift att fylla, och att det vore lämpligt, att när lagen antages, däri också finnes inlagt någonting om en sådan institution.

Vidare har i tidningarna framkastats den tanken, att man lämpligen borde begränsa uppläsningrätten till vederbörande författares livstid, något som jag tycker också vore ganska rimligt. I pressen har även framställts tanken på en rent teknisk åtgärd, som kanske dock icke behöver beröras i ett lagförslag, nämligen att de författare, som önska bevaka sina rättigheter, skulle åläggas att registrera sig hos någon viss myndighet.

I varje fall förefaller det mig, som om under den förda diskussionen så pass många förslag av beaktansvärd natur ha framkommit, att redan detta kan motivera, att man tager sig en funderare på saken till ett annat år.

Sedan ha vi beträffande förhållandet till rundradion också att tänka på den mångomtalade kongressen. Justitieministern tycks vilja förutsäga, att denna kongress icke skall komma till något annat resultat än den bestämmelse,

vars franska avfattning han nyss uppläste för kammaren. Jag undrar, om man kan vara så alldeles säker på den saken. Även om det i huvudsak skulle bli detta resultat, kan man dock tänka sig, att under förhandlingarna vid kongressen det kan framkomma enskilda synpunkter och förslag av sådan beskaffenhet, att de kunna vara beaktansvärda.

Jag kan icke känna mig övertygad om att lagförslaget för närvarande fått en sådan avfattning, att man å ena sidan undgår de av lagrådet påpekade inskränkningarna beträffande den allmänna kulturella upplysningsverksamheten, och att man å andra sidan kunnat få en fullt klar uppfattning om hur förhållandet mellan författarna och rundradion lämpligen bör ordnas. Jag anser på dessa grunder, att kammaren skulle göra klokt i att förena sig med utskottet och tills vidare avslå detta lagförslag. Detta innebär ju icke, att vi taga avstånd ifrån det berättigade i utgångspunkterna för detsamma.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larson, Edward: Herr talman! Såvitt jag förstår, syftar den kungl. propositionen till utjämnande av vad jag anser vara en orättvisa. Det är ju, som förut sagts, på det sättet, att kompositörerna ha sina verk skyddade, medan däremot vem som helst kan utnyttja författarnas verk, utan att författarna erhålla någon som helst ersättning därför.

Nu synes man särskilt reagera mot att uppläsandet av en dikt vid en mindre sammankomst, exempelvis ett nykterhetsmöte eller dylikt, skulle falla under lagen. Ja, det är onekligen svårt att draga gränserna. Det kan nog icke bestridas, men jag tror, att ett antagande av den av mig vid utlåtandet fogade reservationen skulle borteliminerar de betänkligheter, som man här har anfört. Utöver medgivandet att begagna utgiven dikt såsom text i musikaliskt verk göres i Kungl. Maj:ts proposition från förbudet att utan författarens tillstånd offentligen föredraga ett litterärt verk, ytterligare undantag blott för sådana fall, där varken inträdesavgift upptages eller återgivandet eljest sker i förvärvssyfte, ävensom för välgörenhetstillställning, där recitatören medverkar utan ersättning. Emellertid förekomma även andra fall, då uppläsning av en författares verk äger rum under sådana förhållanden att å ena sidan allmänna hänsyn göra ett undantag från förbudet synnerligen önskvärt, medan å andra sidan författaren knappast kan äga något ekonomiskt intresse av förbudets upprätthållande. Det händer sålunda, att en i ideellt syfte bildad förening eller annan sammanslutning anordnar fester eller andra sammankomster för att därigenom direkt eller indirekt tillgodose nyssnämnda syfte utan att därför välgörenhetstillställning kan sägas föreligga. Därest, såsom ofta förekommer, vid en dylik fest eller sammankomst någon mindre entréavgift upptages, måste enligt propositionsförslaget författarens samtycke under alla förhållanden sökas, om en dikt eller annat skönlitterärt arbete skall uppläsas. Emellertid synes detta understundom kunna bli onödigt betungande, nämligen i sådana fall då recitatören icke erhåller någon ersättning. Även om olägenheterna härav icke böra överskattas, då ju den uppläsning, som äger rum vid vissa sådana sammankomster, exempelvis inom en arbetarnas ungdomsklubb, i ett stort antal fall icke kan vara att hänföra till *offentligt* föredragande, synes likväl en ytterligare undantagsbestämmelse av nu antydd innebörd vara att tillstyrka. Ett dylikt stadgande, som jämväl nära anknyter till grunderna för de beträffande författarskyddet redan i lagen upptagna undantagsbestämmelserna, har ock förordats av en ledamot i lagrådet. Icke heller dettas övriga ledamöter ha uttalat några *principiella* betänkligheter mot en dylik begränsning av uppläsningsförbudet utan tvärtom yttrat, att det skulle bereda författarna ingen eller ytterst ringa ekonomisk fördel, om varje möte eller underhållning, varvid en ringa inträdesavgift av allmänheten upptoges till betäckande av kostnaderna, skulle för möjligheten av det

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

förädlande och lyftande inslag, uppläsning av ett diktverk, innebär, vara beroende av författarens utverkade samtycke. Med en tilläggsbestämmelse i den nu förordade riktningen torde i själva verket förbudets tillämplighetsområde i stort sett begränsas till de fall, då den, som offentligt uppläser ett skönlitterärt verk, handlar mer eller mindre yrkesmässigt, i förvärvssyfte.

På grund av vad jag sålunda anfört och under återopande av vad herr justitieministern förut anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Olsson, Oscar: Justitieministern har här i det vällovliga syftet att skaffa en del författare större rättvisa råkat ut för den malören att bli orättvis mot en annan grupp författare, visserligen en betydligt mindre grupp, men dock en grupp, innefattande de främsta och bästa författarna. Det är ju visserligen så att mängden i många fall får vara avgörande, men jag misstänker, att i detta fall är den vägen icke den rätta att gå.

Det är den ena anmärkningen, jag skulle vilja göra mot detta lagförslag. Den andra är att såväl justitieministern som den siste ärade talaren, såvitt jag kunde förstå av hans uppläsning, sakna nog i tämligen hög grad erfarenhet om de föreningar, det här i första hand gäller och som det varit ganska mycket tal om både från utskottets och reservanternas sida. Det är fullkomligt felaktigt av dessa ärade talare för lagen att förmoda, att lagen icke skulle mycket hårt drabba nykterhetsföreningarnas och arbetarorganisationernas tillställningar med kulturellt syfte, just sådana tillställningar, som de anordna i folkbildningsarbetets tjänst.

Den av de föregående talarna, som har haft det starkaste intrycket av den saken, är verkligen herr Bismarck, som i det avseendet här riktat en synnerligen hårdhänt och, såvitt jag förstod, även ovedersäglig kritik mot lagförslaget och samtidigt påvisade egentligen den enda väg, man kunde gå, om man ville komma fram med en lag i detta hänseende. När reservanten herr Larson i Lerdala talar om att hela lagen skulle vara oskadlig för dessa organisationers folkbildningsarbete genom det tillägg, han gjort, om att föredragande är tillåtligt »då återgivandet huvudsakligen avser underhållning och den eller de föredragande icke erhålla någon ersättning», vill jag säga, att det är ett tillägg, som icke betyder ett dugg i detta hänseende, därför att de offentliga tillställningar, som dessa små nykterhetsföreningar och arbetarföreningar hålla, visserligen icke äro anordnade i syfte att tjäna pengar. De anordnas icke i förvärvssyfte. Visserligen avhållas de för att få inkomster, men dessa inkomster skola användas till det rena folkbildningsarbete, som dessa föreningar bedriva. För att emellertid få dessa inkomster, måste de ofta engagera föreläsare från annat håll, och dessa föreläsare måste ofta ta betalning, även om deras förvärvssamhet icke består i uppläsning av dikter. I och med att denna lag träder i verkställighet blir det högst vanskligt just för dessa små nykterhetsföreningar och arbetarorganisationer att kunna hålla sådana tillställningar i allmänt folkbildningssyfte. Det må nu vara förlätligt, att justitieministern och herr Larson i Lerdala icke ha reda på dessa organisationer inom småfolket. De äro visserligen icke skyldiga att känna till dem, men just därför böra de taga någon hänsyn till den kritik, som från folkbildningshåll mycket verksamt och intensivt har riktats mot detta lagförslag.

Sedan har herr Pauli åtminstone varit inne på frågan om omöjligheten för justitieministern att ge garanti beträffande diktarnas anspråk på ersättning, om något av deras verk blivit uppläst vid sådana tillställningar. Justitieministern var nog välvillig att säga, att de bästa skulle säkert icke reflektera på betalning. Det tror jag också, men varför skall man då rikta en lag just mot dessa, de stora diktarna? Vi skola komma ihåg, att det är åtskilliga författare

och just de bästa, som skriva för att ge uttryck åt värdefulla upplevelser, som de vilja delge sina medmänniskor. Detta är för dem huvudsaken. Huvudsaken är icke att förtjäna så och så mycket. Dessa verkliga diktare ha i allmänhet icke något alls emot att kunskap om deras diktverk sprides ut till folket. Nu kommer här en lag, som hindrar försiktigt, omtänksamt och i lagarna kunnigt folk att använda sig av den rätt, som förut har funnits, till uppläsning av de stora diktarnas verk. Jag tycker, att det är i högsta grad orättfärdigt att på det här sättet skapa en lagstiftning. Men det är visserligen sant, att det kan betraktas som rättvist gentemot de diktare, som vilja ha sina verk upplästa och härför få en slant, och att det således är orättvist, att de icke få det skydd, som justitieministern vill skapa.

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

Jag kan icke finna någon annan utväg, om man vill förena dessa båda synpunkter än att man får ordna på det sättet — och då är jag inne på herr Bismarks väg — att rena yrkesuppläsare få icke rätt att uppläsa verk av levande diktare, som på föreskrivet sätt kungjort förbud mot uppläsning. Längre tycker jag, att man under inga förhållanden kan gå, såvitt man icke vill skada just de stora diktare, för vilka justitieministern ömmat och för vilka han tog ansvaret i ett par fall. Men det är icke alls detta, som den här föreliggande lagtexten tar hänsyn till.

Det är naturligtvis av mycket stor betydelse, som herr Pauli påpekat, att det här icke blir ett förläggarinnesse. Även beträffande de stora diktarna komma säkerligen icke förläggarna efter deras död att vara så värst känsliga, ifall de se, att de kunna få ett bättre skadestånd på grund av ett föredragande av deras dikter.

Sådant som lagförslaget föreligger, såväl i propositionen som i reservationen, finner jag, att det skulle bli till mycket stor skada för folkbildningsarbetet bland de breda lagren och de organisationer, som där uppbära detta folkbildningsarbete. Vidare finner jag, att det skulle åstadkommas en kulturell skadegörelse på annat sätt också. Det är nämligen lika viktigt att de stora diktare, som intet bättre eller högre begära än att deras värdefulla alster skola bli kända i så stor utsträckning som möjligt, härigenom bli förhindrade — skulle jag vilja säga — i utövande av sin författarverksamhet på ett högst betänkligt sätt. Det duger icke att säga: ja, men dessa kunna ge medgivanden. Ja, men det är väl hinder ändå, om medgivande skall inhämtas av alla dessa små föreningar landet runt, 4,000 studiecirkel ha vi och ännu flera små nykterhets- och arbetarföreningar.

Jag ber, herr talman, på grund av de kulturella skadeverkningar, som en sådan lagstiftning ovillkorligen skulle föra med sig, få yrka avslag på lagförslaget och reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr Östergren.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman! Vad som uppkallat mig är den jämförelse med musikerna, som har gjorts av en del talare. Då jag har någon erfarenhet på detta område, vill jag för min del förklara, att denna jämförelse ganska mycket haltar. Det förhåller sig nämligen så, att musikaliska verk här i landet ha en mycket begränsad publik. Det är icke så många som köpa, och förläggarna kunna i regel icke, även till framstående musici, betala något nämnvärt för deras arbeten.

I allt fall hyser jag den uppfattningen, att de bestämmelser, som tillerkänna musikerna rätt att erhålla betalning för utförande av deras verk, i viss mån verkat skadligt för musiklivet. Svårigheterna att i varje särskilt fall träda i förbindelse med musikerna för att få deras tillstånd att utföra deras verk gör att man helt enkelt går förbi de moderna kompositörerna, och håller sig till de gamla verken, som äro fria.

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

Jag föreställer mig, att något liknande blir följden beträffande författarna. Jag instämmer fullkomligt med herr Oscar Olsson i hans tal om de svårigheter, som komma att uppstå för de betydelsefulla rörelser i folkbildningssyfte, som vi äga. Det hålles religiösa fester och fosterländska fester och nykterhetsfester och folkbildningsföredrag, och överallt vill man taga kännedom om nyare litteratur och poesi. Jag tror, att därest förslaget upphöjes till lag, redan okunnigheten om vederbörande författares adresser skulle verka hämmande. Man vet icke vart man skall vända sig vid sina framställningar till dessa författare eller deras stärbhus; deras bostadsorter äro i de flesta fall okända av den stora massan. Detta kommer att vålla mycket stora svårigheter, och följden blir att man kommer att gå förbi våra moderna författare. Särskilt vid de litteraturföreläsningar, som så ofta förekomma i studiecirklarna, är det ju synnerligen angeläget, att man fullföljer den literaturhistoriska överblicken fram till närvarande tid, så att folket blir bekant med det nya, som vi ha mitt ibland oss. Den möjligheten kommer att väsentligen beskäras.

Jag tror att hela detta förslag är kulturfientligt. Det kommer att föra utvecklingen tillbaka till de äldre verken, som äro fria, och som man utan vidare kan komma åt. Man nöjer sig med detta, och man låter författarna av vår tid ligga glömda. Jag kan för övrigt för min del icke vara med om att anlägga krämarsynpunkter på en fråga sådan som denna. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Trygger: Jag skall, herr talman, börja där den siste ärade talaren slutade. Han fann det obehagligt att »anlägga krämarsynpunkter» på denna fråga. Jag blev verkligen förvånad över att höra ett sådant yttrande. Är det krämarsynpunkter att man anser sig böra stävja ett fritt begagnande av vad som tillhör en annan? Det är väl icke gärna möjligt.

Jag förstår de betänkligheter, som funnits hos vissa av utskottets medlemmar, och som gjort att de velat ytterligare tänka på saken, utreda den vidare och avvakta den internationella kongress, som är ställd i utsikt. Det är en synpunkt som jag kan förstå. Men däremot kan jag icke förstå, att man skall bedöma denna fråga efter vad som kan vara lämpligt i fråga om dispositionen av de alster, som här frågan gäller, utan här är det naturligen rättssynpunkten, som är den avgörande. Är det rätt eller är det icke rätt, att författarna få någon ersättning för produkterna av sin intelligens och sitt arbete? Svarar man ja på den frågan, kan jag icke finna annat än att man principiellt måste vara benägen att bifalla Kungl. Maj:ts proposition. Och för min del har jag den alldeles bestämda meningen, att den bör bifallas nu, och att sålunda frågan icke bör uppskjutas.

Herr Åkerman hade den uppfattningen, att det icke kunde anses göra så synnerligen mycket, om författaren icke fick något med, när en person for omkring och föredrog hans litterära alster. Dennes framgång berodde företredesvis på hans talang. Tror verkligen herr Åkerman, att även den mest talangfulle man i världen skulle kunna föredra våra debatter här i kammaren så, att hans talang skulle kunna göra dem njutbara?

Nej, det beror i mycket väsentlig mån på innehållet. Detta har författaren skapat, och det är berättigat att han för detta erhåller någon ersättning. Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Ekman, Karl Johan: Här är alls icke fråga om att beröva författarna inkomsten av deras arbete. Den få de, när verket utgives, av förläggarna, som betala vad som kan betalas för arbetet. Nu är fråga, huruvida författaren skall ha en dubbel inkomst, först ett författararvode för sin skrift, och

sedan ett särskilt arvode för varje uppläsning. Det är mot detta, som jag oppo-
nerat mig, och icke emot att han av sin förläggare får skäligt betalt för sitt
arbete.

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

Herr statsrådet **Thyrén**: Herr talman! Blott ett par ord. När det så mycket talats om folkbildningsarbetet i detta sammanhang, skall jag be att få erinra herrarna om, vad säkerligen de flesta veta, att folkbildningsarbetet i Danmark är ännu åtskilligt livligare och mer utvecklat än hos oss. Men aldrig har jag därför hört talas om sådana praktiska svårigheter beträffande tillämpningen av den danska lagen, som man här målar upp för oss. Den jurist, en av Danmarks mest kända, vilkens brev jag här läst upp, tycks lika litet ha hört talas om några sådana svårigheter.

Vad i övrigt beträffar hänsynen till radioverksamheten, som flera talare varit inne på, får jag för min del förklara, att jag anser radioverksamheten så kulturellt betydelsefull, att om det mot förmodan skulle visa sig, att de åtgärder beträffande likställandet av författarna med musikerna, som vi böra göra, och som vi rättvisligen borde ha gjort för länge sedan, icke låta på ett skäligt sätt förlika sig med radiorörelsen, så bör man tillgripa möjligheten att göra en jämkning. Icke för att jag önskar något sådant, ty det innebure ju dock ett slags expropriation, som man enligt min mening icke bör göra annat än när högst tvingande skäl föreligga. Icke heller tror jag att det kan komma att behövas. Men skulle det i allt fall mot förmodan bli så, att radion för sin verksamhet skulle kräva det, har man ju den utvägen öppen, och alla reflexioner i detta sammanhang äro sålunda icke skäl för att ej göra, vad vi redan bort göra för länge sedan. Detta är något som författarna ha absolut rätt till. Jag kan icke annat än på det bestämdaste instämma i herr Tryggers bemötande av talet om merkantila synpunkter.

Herr **Möller**: Herr talman! För min del skall jag icke vidare diskutera frågan om rättssynpunkten; jag kan icke anse, att skapelser av sådan natur som diktverk skola behandlas på samma sätt, som vilken vara som helst, som överhuvud taget tillverkas av en industri eller en enskild man. Det är för mig ett alldeles nytt betraktelsesätt, att man skall behandla denna sak ur äganderättens synpunkt, på samma vis som vad det än må vara, som tillverkas i landet.

Däremot skall jag tillåta mig att lämna en upplysning om ett konkret fall, som jag känner något till, på grund av att jag dels kände författaren i livstiden, och dels vet något om hur det gått med hans skrifter. Vi hade som bekant en skald vid namn Dan Andersson, som under sin livstid icke var alltför mycket känd, tyvärr. Han dog ganska ung på grund av en beklaglig olyckshändelse, och han efterlämnade en änka. Det är klart att det för henne, liksom för honom varit det i livstiden, var ett stort intresse att hans arbeten blevo spridda bland allmänheten, men eftersom det, i varje fall medan han levde, bland den köpstarkare publiken — den publik som framför allt köper böcker i vårt land — fanns icke en aversion, ty det vore icke sant, men en viss misstänksamhet beträffande de s. k. proletärdiktarnas verkliga kvalifikationer, visade det sig, att spridningen av hans verk under många, många år var praktiskt taget ingen. Själv hade han knappast några inkomster.

Jag vågar försäkra, att vad som framför allt bidragit till att hans änka numera kunnat få åtminstone några inkomster, icke stora, men antagligen för hennes förhållanden icke heller så små, på hans diktverk, är det förhållandet, att en professionell sångare och uppläsare har rest Sveriges rike ikring och föredragit hans dikter, gjort dem kända för folket, och på det sättet in-

Ang.
utvidgning av
författarrätten.
(Forts.)

tresserat även en bokköpande allmänhet för hans produktion. Det är sångaren Sven Scholander. Om jag skall se det ur reklamsynpunkt, voro hans uppläsningar av Dan Anderssons arbeten den förnämsta reklam, som dessa arbeten överhuvud taget kunde få.

Nu kan ju herr justitieministern svara, att sångaren endast behövt begära rättssinnehavarens tillstånd att få läsa upp hans dikter. Och det är naturligtvis riktigt. Men jag kan i alla fall icke komma förbi det faktum, att det krånglat till hela saken.

Jag förstår mig icke på de författare, som överhuvud taget känna någon ovilja mot att deras dikter eller deras noveller bli upplästa inför en större publik, därför att de icke skulle få en liten slant med av inkomsten för varje uppläsning eller föredragning. Emellertid har Svenska författareföreningen intresse av detta. Den har här överhuvud taget velat driva en slags protektionistisk kulturpolitik — en ganska egendomlig uppgift för en författareförening.

Låt mig förutsätta, att Sven Scholander först måste föra en massa förhandlingar antingen med förläggaren eller med Dan Anderssons änka för att överhuvud taget få tillstånd att föredraga hans verk. Det kan givetvis tänkas, att villkoren hade blivit sådana, att han ansett de under sådana omständigheter icke löna sig — sådana villkor hade kunnat stipuleras av rent oförstånd. Dan Anderssons eftermäle såsom en betydande författare hade förlorat på det, och hans änka hade förlorat på det, ty hon har nu fått en ökad inkomst på grund av den ökade spridning av hans verk, som blev en direkt följd av dessa uppläsningar.

Jag måste för min del säga, att en lagstiftning av denna natur, i den mån den drabbar sådana uppläsningar, är för mig alldeles orimlig. Jag vill naturligtvis icke alls säga, att det varit regeringens eller justitieministerns avsikt att detta förslag skulle betyda ett drag av kulturfientlighet, men dess praktiska verkningar bleve efter min bestämda mening rent kulturfientliga, och därför tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Möllers yttrande instämde herr *Magnuson*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla den av herr Edw. Larson vid utlåtandet avgivna reservationen. Därjämte hade i fråga om utskottets motivering framställts olika yrkanden, till vilka herr förste vice talmannen ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt de under 1—3 här ovan upptagna yrkandena och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Trygger* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 2 upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifalles Kungl. Maj:ts ifrågasättande proposition.

Ang.
utvidgning av
förfallarrätten.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets motivering skulle godkännas, dels ock att densamma skulle ogillas.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på motiveringens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna andra lagutskottets memorial nr 31, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande andra lagutskottets utlåtande nr 28 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6, 31 och 90 §§ av lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga vattenfall i Lagan m. m.; och

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förläggningsplats för nytt kliniskt sjukhus i Stockholm m. m.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 110, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckta motioner om flyttningssättning åt sådana till truppförband eller stab i Boden hörande officerare m. fl., som lämna tjänsten på grund av avsked eller överföras på övergångsstat;

nr 111, i anledning av riksdagens år 1926 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1925—30 juni 1926;

nr 112, i anledning av väckta motioner om anslag till nybyggnad för lantmäterikontoren i Kopparbergs län och Jämtlands län m. m.; samt

nr 113, i anledning av väckt motion om anslag till uppförande av posthusbyggnad i Sandviken;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln gjorda framställning angående förhöjning av ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 54, i anledning av väckt motion om årligt understöd åt ingenjören Rudolf Isoz; samt

nr 55, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående uppförande av bostadshus vid Tumba bruk; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 66, i anledning av väckta motioner om visst medgivande beträffande tolkningen av en bestämmelse i kungörelsen angående understöd av statsmedel i vissa fall på grund av förluster förorsakade av mul- och klövsjukeepizootien inom landet;

nr 67, i anledning av väckt motion angående utredning rörande möjligheten att upplåta ecklesiastik jord medelst tryggad besittningsrätt;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 12 och 41 §§ i stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911 (nr 63); samt

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 23 oktober 1891 angående våghållningsbesvärets utgörande på landet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

På framställning av herr förste vice talmannen medgav kammaren, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.50 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 17 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Herr **talmannen** yttrade: Mina herrar! Som herrarna torde ha sig bekant, har ledamoten av denna kammare, vice häradshövdingen Salli Luterkort, som under större delen av denna riksdag på grund av sjukdom varit urståndsatt att deltaga i vårt arbete, nu dukat under för sitt lidande.

Jag tror, att hans partivänner och hans politiska motståndare skola enas om det uttalandet, att han städse med den starkaste arbetslust, det livligaste intresse och den fastaste övertygelse grep sig an med de frågor, som här mötte honom, och sämre eftermäle kan man förvisso erhålla.

Frid över hans minne.

Justerades protokollen för den 11 och den 13 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 3 B, angående regleringen för budgetåret 1927—1928 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

nr 193, i anledning av väckt motion om anslag till tryckning av redogörelse för de ecklesiastika boställena i Kopparbergs län;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1927—1928 för viss personal inom den civila statsförvaltningen; samt

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till statsunderstödda fiskehamnar.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 196, i anledning av väckta motioner angående utredning rörande den primära jordbruksfastighetskrediten;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstinnehavares rätt till pension m. m.;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i den vid lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckning;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör pensions- och indragningsstaterna;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkterna 3, 4, 6 och 7 av elfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. be-

fattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer och åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.; samt

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1927—1928 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna.

Anmälades och bordlades

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 113 med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 om understödsföreningar och nr 114 med förslag till förordning om erkända sjukkassor m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 111 med förslag till lag om ändrad lydelse av 40, 41 och 51 §§ i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården m. m.;

bevillningsutskottets memorial:

nr 48, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 49, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka ävensom i ämnet väckta motioner; samt

nr 50, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets memorial med föranledande av kamrarnas återremiss av utskottets betänkande nr 17 i anledning av väckta motioner om förbud mot utminuteri av rusedrycker till den, som icke fyllt 25 år; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 30 juni 1913 (nr 120) om allmän pensionsförsäkring, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 30, beträffande vissa delar av väckt motion angående revision i vissa avseenden av lagen om allmän pensionsförsäkring; samt

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utlännings rätt att här i riket vistas dels ock i ämnet väckta motioner.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets memorial och utlåtanden nr 110—113, bankoutskottets utlåtanden nr 52—55 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 66—69.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.